

SYRISCH DAGBOEK

DOOR FRANS WENDEL

Palmyra: tetrapyloon

LIVIUS-ONDERWIJS-REIS OKTOBER-NOVEMBER
2008

SYRIËREIS 2008

“IN MY OPINION”

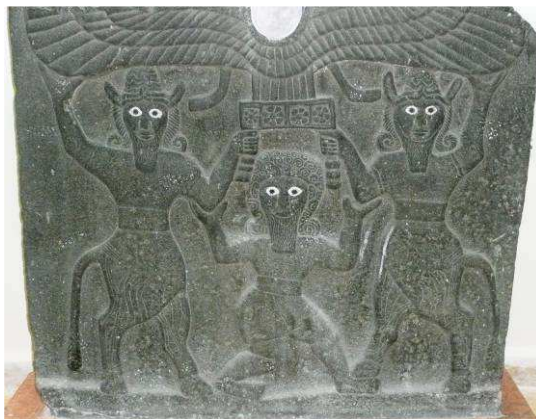
INLEIDING

De studiereis naar Syrië, in oktober-november 2008, zou aanvankelijk een “pilot” zijn waarin Jona Lendering met een kleine groep geïnteresseerden het land zou verkennen om het daarna toe te voegen aan het reisrepertoire van Livius Onderwijs. Echter, de stormloop van belangstellenden bleek zo heftig, dat de muur van het maximale aantal deelnemers snel werd geslecht en vóór Jona tot zijn positieven was gekomen, dreigde hij geheel overrompeld te worden door een groep van meer dan 30 personen.

Gelukkig bleef de teller tenslotte steken bij 28, tot zeker ongenoegen van enkele deelnemers. Een tweede begeleider voor zo’n grote groep was noodzakelijk, in de persoon van Marco Prins, mede-aanvoerder v.o.f. van Livius Onderwijs.

Twee voorbereidende bijeenkomsten in de Brakke Grond in Amsterdam gaven ons enig zicht op de mede-reizigers en gaf Jona gelegenheid ons in te wijden in de geografie van Syrië en de hoofdlijnen van de geschiedenis ervan. Uiteraard werd ook praktische informatie verstrekt.

Op de reis konden we ons voorbereiden door het raadplegen van zelf aangeschafte reisgidsen, het lezen van de verstrekte syllabus, veel Engels met eindeloze hoeveelheden voetnoten – en door de ooit per email opgestuurde scriptie over Deus Elagabalus door te worstelen, over de uit Syrië (Ebla) afkomstige zonnecultus die in het Romeinse Rijk van de soldatenkeizers veel opgang maakte.

Museum Aleppo: Held Gilgamesh met twee goden

DAG 1, DINSDAG 28 OKTOBER:

Reis Schiphol - Damascus

Daar sta je dan met een slaperig hoofd en je grote koffer in het holst van de nacht op een bijna uitgestorven Schiphol, omdat de vluchten naar het Midden Oosten zo nodig 's ochtends heel vroeg moeten vertrekken. Marco wacht ons op, onder de grote kubus, waar hij de honneurs waarneemt en nauwkeurig toeziet of iedereen wel mee gaat. Het is dezelfde Marco die ons in de week voor vertrek digitaal heeft voorzien van E-tickets, laatste instructies en adressen van te bezoeken hotels. Jona zit namelijk al in Damascus, na een eerdere reis met een besloten groep in Iran.

De rest van de reis is routine voor de meesten van onze Syriëgroep, waaronder een aantal trouwe Livius Onderwijs-reizigers. De tocht gaat dit keer met Austrian en Tyrolean Airways. Het betekent overstappen in Wenen en uitslapen in het langere traject naar Damascus. Daar arriveren we in de loop van de middag, waar we nog vóór de douane worden opgewacht door de Syrische gids Machmud, een keurig in pak gestoken parmantig mannetje met bril, die onze kudde in verbazend tempo door de visumformaliteiten weet te loodsen.

In de hal staat Jona ons glunderend op te wachten. We mogen alvast wat geld wisselen bij een kantoortje aldaar, terwijl tandarts-president Bashar ons streng aankijkt vanaf portretten aan de wand.

In de bus, een grote moderne met 50 zitplaatsen, stelt Machmud zichzelf en chauffeur Assan voor in correct Engels. De laatste stuurt ondertussen het vehikel kundig door het drukke verkeer van Damascus. Machmud, horen we later, is een zoon van Palestijnen die naar Damascus zijn gevlucht, opgeleid tot archeoloog, onder andere een half jaar in Oxford, Engeland, zoals hij later enkele malen trots vertelt, en nu, naast zijn werk als gids van studiegroepen zoals de onze, nog verbonden aan de universiteit van Damascus. Hij heeft nooit een paspoort gekregen, wat hem grote beperkingen oplegt in zijn bewegingsvrijheid. Hij draagt het echter met blijmoedigheid, althans, doet dat zo voorkomen.

Machmud geeft een korte schets van het langsglijdende Damascus, één van de oudste steden ter wereld, op Jericho na.

Dan is Jona aan de beurt. Het is een bus zonder toilet, want de ritten zullen niet al te lang zijn, meldt hij opgewekt, met de nodige stops (dus met eventuele buikkrampen e.d. moet je het kunnen redden, is de gedachte).

Als een volleerd militair instructeur geeft hij ons allemaal een nummer, zodat we het bij appèl ieder op ons beurt kunnen roepen.

We vernemen nog dat we de lunch altijd samen gaan gebruiken - orde moet er zijn – en dat we de meeste diners zelf maar moeten regelen. Dat laatste blijkt al spoedig anders te liggen, maar dat komt later. Verder is het een studiereis, dus de souq (Arabische winkelbuurt) moeten we maar in de avonduren bezoeken.

Opgewekt door al dat goede nieuws bereiken we ons eerste hotel, Al Iwan, groot maar onopvallend op de hoek van een hoofdweg en een drukke winkelstraat, in het centrum van de stad. Aan verkeerslawaaï dus geen gebrek, zeker in een stad (en land) waar men liever de claxon indrukt dan het rempedaal.

Om een uur of zes, in de vroeg vallende schemer, genieten we voor de eerste keer van de over de stad galmende mechanische oproep tot gebed van de gelovigen. Die zijn er vast niet veel, want het bruisende stadsleven bruist gewoon verder. Niemand kijkt ervan op en die ervaring krijgen we overal in Syrië tijdens de reis. Zelfs als de klagelijke zang veelstemmig wordt, doet iedereen of hij doof is. Net zoiets als bij de kerkklokken in de westerse wereld.

Velen van ons trekken erop uit om de omgeving te verkennen en nog wat mineraalwater in te slaan voor de nacht, vooral ook omdat je hier ook bij het tandenpoetsen beter geen leidingwater kunt gebruiken. Opvallend is een ervaring waarbij een kleine handelaar in frisdranken en water die een briefje van 500 Syrische pond (ongeveer 8 euro) niet kan wisselen, ons vriendelijk in gebrekkig Engels duidelijk maakt dat we de fles mogen meenemen en later wel mogen langskomen om te betalen. Waar vind je nog zulk vertrouwen in de mensheid?

Machmud weet een goed restaurant en dat blijkt te kloppen. Onderweg doen we onze eerste ervaringen op in het oversteken van Syrische straten met voortrazend verkeer. Vooral de golf gele taxi's probeert ogenschijnlijk zoveel mogelijk voetgangers te raken. Oversteken is dus vaak een kwestie van hard kunnen rennen, brutaal zijn en wat geluk hebben. Dat geldt ook op zebrapaden, behalve als een agent toekijkt.

Het avondmaal in een voor Syrische begrippen chic restaurant kent als eerste gang – net als overal elders waar we later komen – een groot aantal schaalpjes met allerlei groente- en bonenpasta's en hapjes die je moet eten met stukken plat brood. Samen met de linzensoep, het hoofdmaal en het

toetje zijn we per persoon voor het hele diner slechts 8 euro armer geworden.

Dan is het hoog tijd voor velen om de eerder verloren nachtrust eens stevig in te halen.

Machmud

Jona

LAND EN GEOGRAFIE

De Arabische Republiek Syrië heeft een oppervlakte van 185180 vierkante km, dat is 4 ½ maal die van Nederland. Het wordt begrensd door Turkije in het noorden, Irak in het oosten, Jordanië en Israël in het zuiden en Libanon en de Middellandse Zee in het westen.

Het land ligt in de zogenaamde Vruchtbare Halve Maan in het Midden Oosten, die zich uitstrekt van de Perzische Golf in het oosten via Mesopotamië (land van Eufraat en Tigris) naar de berg- en kuststreken langs de Middellandse Zee. Het omvat delen van het huidige Irak, Iran, Syrië, Turkije, Libanon en Israël.

Het is het archeologische gebied waar vanaf ongeveer 10.000 jaar geleden de daar levende jagers en verzamelaars geleidelijk hun nomadenbestaan opgaven om zich op vaste plaatsen te vestigen, later in dorpen en steden, en over te gaan op landbouw en veeteelt. Die overgang, ook wel de Neolitische revolutie genoemd (Nieuwe Steentijd), vormde een beslissende ontwikkeling in de menselijke beschaving. Het is het oudste bewezen landbouwgebied op aarde en van daaruit hebben landbouw en veeteelt zich verbreid naar Europa.

Hoe het gebied van de vruchtbare sikkel er vóór de neolithische revolutie uitzag, zullen we later leren in één van de vele museums die we bezoeken.

De Vruchtbare Halve Maan

Het gebied was en is heel geschikt voor landbouw, omdat er regelmatig regen valt en er voor domesticatie geschikte plantensoorten voorkomen. De vruchtbare rivierdalen van Eufraat en Tigris werden pas na de introductie van irrigatie rond 6000 v. Chr. geschikt voor landbouw, omdat de regen daar in het verkeerde deel van het jaar valt. Hoe vruchtbaar het land is, blijkt ook uit het feit dat het ooit de “broodmand van Rome” werd genoemd.

De strategische ligging van Syrië heeft een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis. Het ligt op een kruispunt van drie continenten. Het land bestaat grofweg uit twee delen:

De westkant of Levant, langs de Middellandse Zee, bergachtig van noord naar zuid, met vruchtbare streken langs de kust en aan de oostzijde van de bergen, geschikt voor regenlandbouw, dicht bewoond, Mediterraan georiënteerd, met West-Semitische talen.

Dan de oostkant, vooral bestaande uit het brede rivierdal van de Eufraat, met irrigatielandbouw, en uit de uitgestrekte Syrische woestijnen – ongeveer 60% van het land – die doorlopen in de omringende landen. Daar is men meer oostelijk georiënteerd en sprak men Oost-Semitische talen. Dwars door het land van oost naar west heeft vele eeuwen de zijderoute gelopen, vanuit Azië naar de Middellandse Zee, terwijl het dal van de Eufraat altijd een belangrijke verbindingroute is geweest voor trekkende stammen en legers.

DE GESCHIEDENIS VAN SYRIË

Syrië is de trotse bezitter van drie van de oudste gevonden steden van de menselijke beschaving, zij het dat er alleen maar opgegraven ruïnes van

zijn overgebleven: Ugarit, Ebla en Mari. In historie geïnteresseerde bezoekers van Syrië kunnen niet om deze beroemde plekken heen. Jona heeft ze dan ook opgenomen in de planning van onze rondreis, zij het dat we Mari om hedendaagse redenen links moeten laten liggen. Dat komt later.

Deze stadstaten kunnen wat ouderdom betreft en de daar gevonden prachtige gebruiks- en kunstvoorwerpen gemakkelijk wedijveren met andere zeer oude steden in de Vruchtbare Sikkal en in Egypte. Ze hebben hun bijdrage geleverd aan de oosterse wortels van de westerse beschaving, om wat vrijzinnig te spreken met de subtitel van Jona's nieuwe boek in wording. Die voorwerpen hebben we trouwens ook bewonderd: ze liggen en staan uitgesteld in de historische museums van Syrië, voor zover ze niet zijn meegeroofd door westerse gravers en in de museums van Europese hoofdsteden te vinden zijn.

De geschiedenis !

De steden Ugarit, Ebla en Mari dateren al van voor 3000 voor onze jaartelling. Ze groeiden uit tot machtige stadstaten die alle drie twee herkenbare bloeiperioden hebben gekend onder koningshuizen, ongeveer in de periode tussen 3000 en 1300 v.Chr. We zitten dan in de Bronstijd. Ebla in het noordwesten en Mari in het oosten wedijverden om de controle over de karavaanroute van Mesopotamië naar de Middellandse Zee, en soms vochten ze het uit, waarbij Mari er flink van langs kreeg. Deze laatste stadstaat had het toch al moeilijk, want hij lag zo ver oostelijk dat hij in de invloedssfeer kwam van opkomende rijken in Mesopotamië. Rond 2350 werd Ebla verwoest door de Akkadiërs onder koning Sargon en na een nieuwe bloeiperiode onder de Amoriëten werd de stad in 1759 v.Chr. nog grondiger verwoest door koning Hammurabi en zijn Babyloniërs. Daarna is het nooit meer wat geworden.

De derde stadstaat, Ugarit, vlakbij de Middellandse Zee, was ook een handelsstad, maar meer gericht op de zeevaart. Onder de Oud-Feniciërs bloeide het koninkrijk van de 16^e tot in de 13^e eeuw. De Syriërs beweren dat het alfabet daar is ontstaan, maar feit is slechts dat de oudste leesbare teksten in alfabetisch schrift daar zijn opgegraven. Verderop meer hierover.

Van de geschiedenis en het wel en wee van de drie oude stadstaten weten we vrij veel, doordat bij opgravingen niet alleen veel voorwerpen zijn gevonden, maar ook tienduizenden kleitabletten met spijkerschrift. Het voordeel daarvan was dat bij grote branden – Ugarit ging eraan ten gronde – de tabletten in gebakken vorm goed bewaard bleven.

De westelijke en zuidelijke gebieden langs de Middellandse Zee hebben gedurende de bronstijd vooral onder Egyptische invloed en overheersing gestaan. In de cultuuruitingen vinden we deze invloed terug.

Vanaf ongeveer 1600 v.Chr. werd noordwest Syrië veroverd door de Hettieten uit Centraal Anatolië en het noordoosten door de paardrijdende Hoerrieten, die daar het rijk Mitanni stichtten. Door het gebruik van paarden veranderde de wijze van oorlogvoering in het Nabije Oosten. Uiteindelijk verwierven de Hettieten de macht in heel Noord-Syrië, terwijl de Assyriërs vanuit het oosten oprukten.

In 1274 kwam het tussen twee van de toenmalige heersers in Syrië, de Hettieten in het noorden en de Egyptenaren in het zuiden, tot een forse confrontatie om de macht: de slag bij Kadesh. Aan beide kanten leed men zware verliezen, maar de partijen schoten er weinig mee op en de grens bleef ongeveer zoals die was. Later meer over deze veldslag.

Rond 1200, het begin van de IJzertijd, trokken de zogenaamde Zeevolken verwoestend binnen en maakten een eind aan de macht van Hettieten en Egyptenaren. Langs de kust ontstonden Fenicische stadstaten en vanuit het zuiden rukten Aramese volken op die vorstendommen vestigden in Damascus, Aleppo en Hama. Het alfabetisch geschreven Aramees verdrong geleidelijk de oude, in spijkerschrift geschreven talen.

Vanaf 900 v.Chr. werd het gebied van Syrië onderdeel van steeds grotere rijken die elk hun stempel op het land hebben gedrukt:

- * Tussen ongeveer 750 en 732 heersten de Assyriërs - daar dankt het land zijn naam aan –, die opstanden meedogenloos de kop indrukten.

- * Na de val van de Assyrische hoofdstad Niniveh in 732 kwam de macht in handen van de Babyloniërs, die net zo hard optraden als de Assyriërs. Zo werden na de val van Jeruzalem in 586 grote groepen Joden als slaven meegevoerd naar Babylon.

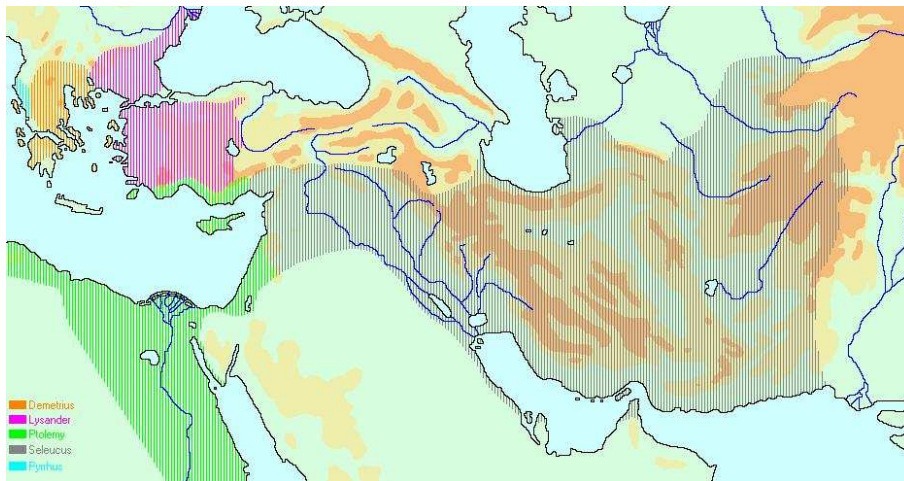
- * De Perzen onder Cyrus de Grote veroverden in 539 Babylon en ook Syrië werd deel van het rijk van de Achaimeniden. Er volgden twee eeuwen van betrekkelijke rust.

- * Nadat Alexander de Grote in 333 de Perzische koning Darius III een vernietigende nederlaag toebracht, liepen de Syrische staten naar hem over en kwamen onder het gezag van Macedoniërs en Grieken, de Hellenistische periode. Na het overlijden van Alexander streeden de generaals om zijn rijk

en werd het tenslotte in drieën gedeeld, waarbij Syrië, Perzië, Mesopotamië en Palestina toevielen aan Seleukos Nikator (dynastie van de Seleuciden). Grieken vestigden zich overal in het Midden Oosten (stichting o.a. van Dura Europos) en Grieks werd een belangrijke handelstaal.

Munt van Alexander

Rijk van Alexander de Grote en opvolgers

Grijs: Seleucidische Rijk

Groen: Ptolemaïsche Rijk

De Seleuciden verloren een groot deel van hun rijk aan de oprukkende Parthen, hielden voornamelijk Syrië over en raakten in steeds heviger strijd gewikkeld met de Ptolemaeën, de Macedonische koningen van Egypte.

* Intussen waren de Romeinen in hun veroveringstochten toe aan het oosten van de Middellandse Zee. In 64 v.Chr. trokken ze Syrië binnen en voegden het gebied samen tot de provincia Syria. Nieuwe steden ontstonden en op religieus gebied ontstond een cocktail van Syrische elementen (zoals de zonnegod Elagabal), Arabische (de Palmyreense goden), Grieks-Romeinse goden en het Syrische Christendom.

Bijna 300 jaar lang moesten de Romeinen in het oosten van Syria strijd leveren tegen de aanvalslustige Parthen en later tegen de Perzische Sassaniden. Vooral onder de keizers Trajanus en Hadrianus (106-138 n.Chr.) werden wegen en grensversterkingen aangelegd, de limes, o.a. met

de uitbreiding van Dura Europos en Palmyra, die ook belangrijk waren in de oost-west handel.

* Bij de splitsing van het Romeinse Rijk in 395 viel Syrië toe aan het Byzantijnse rijk. Het land heeft veel geleden onder kerkelijke twisten en aanvallen van de Sassaniden. In de 6^e eeuw kwamen daar natuurrampen bij als aardbevingen, droogteperioden en veepest, zodat de economie instortte en grote delen van het land ontvolkt raakten. Alleen de zijderoute bleef in delen van het land welvaart brengen.

* Door ontevredenheid met het Byzantijnse beleid en de economische malaise boden grote delen van Syrië weinig tegenstand toen rond 635 de Arabieren onder de vlag van de Islam zich als nieuwe heersers aandienden. De kalief van de Omayyaden-dynastie riep Damascus uit tot hoofdstad van het Islamitische rijk, dat in 730 zich uitstreckte van Frankrijk tot voorbij Samarkand in Oezbekistan. Damascus bloeide op tot een luisterrijke metropool.

De nieuwe dynastie van de Abbasiden (vanaf 750) verplaatste de zetel naar Bagdad. In hun rijk kwamen kleinere rijken tot bloei, ook in Syrië, tot de opkomende Turkse Seldjoeken rond 1050 de macht in het Midden Oosten overnamen, de opdringende Byzantijnen terugsloegen en de weg voor christelijke pelgrims naar de bedevaartsplaatsen in Palestina afsloten. Dat was voor paus Urbanus II in 1095 een reden om het christelijke westen op te roepen tot de Eerste Kruistocht. (In de 11^e en 12^e eeuw waren er totaal 9 kruistochten.)

Daar het Seldjoekenrijk werd verscheurd door onderlinge twisten, konden de kruisvaarders gemakkelijk het westen van Syrië veroveren en daar rond 1100 enkele kruisvaardersstaten vestigen. Bijna twee eeuwen werden de kruisvaarders belaagd door de moslims, waaronder de beroemde uit Koerdistan afkomstige en in Damascus opgegroeide Saladin, die o.a. Jeruzalem veroverde en wiens dynastie een tijd over Syrië heerste.

Rond 1260 dreigde een groot gevaar voor het hele Midden Oosten: binnenvallende Mongolen die overal grote verwoestingen aanrichtten. Juist toen had Baibars, de sultan van de Mammeluken (een soldatenklasse met hun basis in Egypte) de macht gegrepen en in 38 veldtochten versloeg hij alle vijanden: Mongolen, christenen en Assassijnen. Tegen 1300 hadden zijn opvolgers de kruisvaarders definitief uit Palestina en Syrië verjaagd. De moeilijke tijden waren voor Syrië niet voorbij, want rond 1400 trokken de Mongolen onder Timur Lenk opnieuw verwoestend door het land.

In 1516 veroverden de Turkse Osmanen de macht op de Mammeluken. Onder de pasja's van Aleppo en Damascus heerste veel corruptie en af en toe braken opstanden uit, maar de Osmanen bleven de baas in het Midden Oosten tot de Eerste Wereldoorlog.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog lukte het de Britse officier T. Lawrence, beter bekend als "Lawrence of Arabia", om de Arabieren over te halen een opstand tegen de Turken – bondgenoten van de Duitsers en Oostenrijkers - te beginnen. Ze veroverden o.a. Damascus.

De Britten hadden de Arabieren in ruil voor hun hulp onafhankelijkheid beloofd, maar sloten in 1916 een overeenkomst met de Fransen om het Midden Oosten op te delen in door hen gecontroleerde gebieden, waarna bij de vrede van Parijs in 1919 Syrië en Palestina Frans mandaatgebied werden. Zo deden koloniale machten dat hier en daar.

Een poging van koning Feisal I in 1920 een onafhankelijk koninkrijk Syrië te stichten, werd door de Fransen verijdeld. Zo bleven de Fransen de baas tot de Tweede Wereldoorlog.

In 1940 richtte de Syrische christen Michel Aflaq in Damascus de Ba'th op, de Socialistische Partij van de Arabische Opstanding, die de geschiedenis van het land tot op heden heeft bepaald.

In 1941, na de verovering van Syrië door de Britten op Vichy-Frankrijk, werd de onafhankelijkheid uitgeroepen, maar pas in 1946 verdreven de Syriërs met geweld de Fransen definitief uit hun land. In 1950 kwam de eerste grondwet tot stand.

Na een mislukte poging tot een gezamenlijke republiek met Egypte van '56 tot '63 greep de Ba'thpartij definitief de macht en men probeerde de staat via sociale hervormingen te moderniseren. Tijdens de Zesdaagse Oorlog in 1967 leed Syrië een flinke nederlaag tegen Israël en verloor het de Golan-hoogvlakte.

Van 1971 tot zijn dood in 2000 werd het land geregeerd door president Hafiz al Assad, die tot de sekte van de Alawieten behoorde. Hij was een gehaaid autoritair politicus die binnenlands een gematigde economische politiek voerde, maar keihard optrad tegen wie het wankelende politieke evenwicht in Syrië verstoorde, zoals de radicale Moslim Broederschap in Hama in 1982, die op bloedige wijze werd geëlimineerd (25000 doden). Hij steunde de Palestijnse "vrijheidsstrijders" in en tegen Israël en liet in 1975 Libanon door zijn leger bezetten om daar een einde te maken aan een jarenlange bloedige burgeroorlog.

modern Syrië

Hafiz werd in 2000 opgevolgd door zijn zoon, de tandarts Baschar al Assad, die de teugels aanvankelijk wat liet vieren, maar door de oude machtsgroep rond zijn vader werd teruggefloten. Hoewel Syrië door president Bush toch min of meer als een schurkenstaat werd bestempeld, stelt het land zich politiek en economisch steeds meer open voor de buitenwereld, door toelating van mobiele telefoon, satelliet-tv, internet en internationale banken. De perscensuur is wat versoepeld en toerisme wordt bevorderd. Het olierijke Syrië zoekt sinds enige jaren steeds meer toenadering tot de economisch bloeiende staten China en India.

DAG 2, WOENSDAG 29 OKTOBER: Damascus

Damascus, in het Arabisch Dimashq ash Sham, tegenwoordig deel van het UNESCO-Werelderfgoed, is de indrukwekkende hoofdstad van het land. Onder trotse bewoners gaat het verhaal dat de profeet Mohammed zou hebben geweigerd de stad te bezoeken, omdat je maar eenmaal het paradijs mag betreden.

De stad, op zo'n 400 m hoogte gelegen, behoort tot de oudste doorlopend bewoonde nederzettingen van de wereld, vanaf ongeveer 3000 v.Chr.

Egyptische bronnen vermelden Timashku in 1450 v.Chr.(Volgens de gids zou dat iets met twee maskers betekenen, twee gezichten.) Vanwege de ligging op een kruispunt van handelsroutes was de stad erg populair bij heersers uit vele eeuwen en ze hebben er stevig om gevochten: Arameeërs, Assyriërs, Perzen, Grieken, Armeniërs en Romeinen. De laatsten noemden een oude weergod “Jupiter Damascenus”. Het was enkele eeuwen een Byzantijnse bisschopsstad, de Islamitische Omaiaden maakten het in de 7^e eeuw tot hoofdstad van hun rijk en verfraaiden het met prachtige bouwwerken, en het was een bolwerk van verzet tegen de kruisvaarders. Als Osmaanse provinciehoofdstad was Damascus het officiële vertrekpunt voor de bedevaart naar Mekka. Het werd hoofdstad van het Franse mandaatgebied en is nu hoofdstad van de republiek, met 4 miljoen inwoners.

Jona jarig ! Zoenende vrouwen, daar wordt hij wel wat verlegen onder. Toch vertrekken we onder aanvoering van Machmud op tijd naar het Nationaal Museum, uit 1936. Het weer is zonnig en aangenaam.

Groots is direct al de voorgevel, de originele facade van het paleis Qasr al Hayr al Gharbi, dat de Omaiadenkalief Hisham in de 8^e eeuw liet bouwen in de Syrische woestijn. Machmud wijst op Perzische en Egyptische invloeden op het kunstwerk. Het is in 15000 stukken naar hier overgebracht en het duurde 11 jaar om het weer in elkaar te knutselen. Midden in de hal staat een reproductie van het paleis, tevens fort. Er stonden ooit zes van die paleizen in de woestijn, als bewaking van de grens.

Front van het museum

Streng Machmud eist ons oor op, waarschuwt om vooral niet te fotograferen en vertelt dat er wel 700.000 stukken in het museum liggen – hij overdrijft graag - , verdeeld over 5 afdelingen: Brons- en IJzertijd, Hellenisme, Romeinen, Islam en modern. Wij bezoeken vooral de eerste afdeling, met prachtige kunst uit de bronstijd, van de oude stadstaten Tell

Hariri (Mari), Ebla en Ugarit. In Syrië zouden duizenden van die “tells” zijn gevonden, kunstmatige heuvels van oude nederzettingen, waarvan men er vele heeft afgegraven en de voorwerpen in de museums heeft uitgesteld. Jona vertelt later, ergens onderweg in de bus, dat een deel van de heuvel kan zijn ontstaan, doordat eeuwenlang afval en ruïnes, waarop men de opeenvolgende nederzettingen bouwde, zich hoog opstapelden.

In de tweede zaal staan we lang stil bij een onooglijk kleitabletje van maar zo’n 6 cm, waarop het oudste abcdarium (tekst met het hele alfabet) staat dat ooit – in Ugarit - is gevonden. We hebben geen vergrootglas bij ons, maar geloven het graag en zwijgen in stille bewondering. Machmud laat zien hoe de eerste letter van het alfabet zich ontwikkeld heeft van V (de horens van een stier), via omkering, tot A.

We passeren tientallen kleitabletten van uiteenlopend formaat – maar een klein deel van de tienduizenden die men heeft gevonden -, bestuderen een compleet verdrag in spijkerschrift op een grote steen en zijn zeer onder de indruk van de prachtige beelden in steen, gips en brons van goden (zoals Baal en Haddad), van koningen, gevleugelde leeuwen en nog veel meer.

We zien oude beenderen uit graven, talloze vazen, zegels, edelstenen en sieraden, gewichten, wapens en zelfs een balans van 1400 v.Chr. Het houdt maar niet op.

Machmud in zijn nette bruine pak vertelt enthousiast met veel details, maar stopt af en toe geschokt als er iemand tussendoor praat of vreemden zijn betoog verstoren. Hij hervindt zich met een sigaretje in de pauzes. Hij voert ons in hoog tempo door een aantal zalen, waar het gelukkig vrij rustig is, en laat ons weinig tijd om het allemaal nauwkeurig te bekijken. De groepsgrootte laat zich nu voelen, want als je achteraan staat, kun je hem niet zo goed volgen en zie je niet waar hij zo indringend over praat. Gelukkig staan er overal in het Frans en Arabisch teksten bij, dus er is een herkansing.

We krijgen een vrij kwartiertje om zelfstandig de Islamitische sectie te bezichtigen en Machmud tijd te geven voor zijn nicotineverslaving . Wel indrukwekkend wat die moslims in het verleden allemaal gepresteerd hebben.

Dan treden we aan voor een tocht door de Griekse afdeling. Daar is Jona op zijn best. Hij licht onder andere een prachtig relief toe waarop god Mithras een stier doodt. Het verbeeldt de zon die over het sterrenbeeld van de stier schuift, dus de maand mei.

De plattegrond van Dura Europos, uit de 2^e eeuw n.Chr., dat we tijdens de reis zullen bezoeken, toont ons een omwalde vesting met 16 tempels. Die mensen lijken wel erg gelovig te zijn geweest. De synagoge uit die plaats heeft men geheel nagebouwd in dit museum, waarbij men de enorme wandschilderingen heeft overgeheveld die bijbelse taferelen uitbeelden, zoals Abraham, die zijn zoon dreigt te offeren. Barbaarse godsdienst was dat. De muur aan de zijde van de ingang is blanco: de synagoge was gebouwd tegen de buitenmuur van de stad en bij de bestorming door de Sassaniden is die wand naar binnen gedrukt en ingestort.

Als laatste attractie bezoeken we een nagebouwd ondergronds graf uit Palmyra van 108 n.Chr., waarin naast grafnissen zich een tombe bevindt met relief, van een priester die met zijn gezin de begrafenismaaltijd nuttigt. Daar blijkt dat suppoosten voor een klein bedrag wel een oogje willen dichtknijpen als er foto's gemaakt worden. Het zijn arme drommels die best wat willen bijverdienen.

Onder de indruk haasten we ons later naar de koffie, op een terras in de fraaie museumtuin. Ook het museumwinkeltje in het poorthuis wordt belegerd. Mooie boeken over Syrië en het museum hebben ze daar en ansichtkaarten voor het thuisfront.

Dan is het tijd voor een wandeling door de souq, de Arabische winkelbuurt, richting lunch. Machmud voorop en aan het einde van de steeds langgerechter groep Marco en Jona als bezemwagen. De souq is hier in Damascus kennelijk ooit gemoderniseerd, met brede overkappingen, goed geplaveide straten en betrekkelijk schoon. De winkeltjes met hun uitgestalde waren, lichten en kleuren concurreren om de aandacht. De bevolking kijkt al niet echt meer op van een groep passerende westerlingen met hun digitale fototoestellen in de aanslag.

Het half ondergrondse restaurant is een museum op zichzelf, met een uitstalling van vazen, oude meubels, vitrines en schilderijen. Er is ook een complete winkel in met vermoedelijk nagemaakt antiek. Het is echter het zeer uitgebreide buffet dat het meest onze belangstelling trekt en verder een keur van zoete nagerechten en Arabische koffie met kardemon toe.

Voldaan betreden we de grote Omaiadenmoskee voor een uitgebreid bezoek. Het is een staaltje van vroeg-islamitische bouwkunst, van 705 tot 715 gebouwd in opdracht van kalief al-Walid, die de belastingopbrengst van 7 jaar daarvoor inzette, ter ere van Allah en zichzelf. We mogen alleen door de achteringang voor toeristen. De dames uit onze groep moeten zich hullen in grijze jurken met capuchon.

Voor we de binnenhof betreden, moeten de schoenen uit. Een man met sigaar en notitieboekje stapelt ze deskundig op in een wachthuisje.

We staan op de enorme binnenhof van 3000 vierkante meter, geplaveid met marmer. Machmud legt uit dat de moskee is gebouwd op respectievelijk de resten van een Aramese tempel van 3000 jaar geleden, een Romeinse tempel ter ere van Jupiter Damascenus en een christelijke kerk uit de 4^e eeuw. In de architectuur werden aspecten van Egyptische, Romeinse en Byzantijnse cultuur verwerkt, en antieke zuilen en kapitelen van oude tempels.

In de binnenhof bewonderen we de “schatkamer”, een bouwwerkje op acht antieke zuilen met ragfijne kapitelen. Je kan erin als je zeven sleutels gebruikt, maar die zijn in handen van zeven verschillende bewakers. Met het oog op de twee ranke torens van de moskee krijgen we les in minaretbouw: er zijn ronde, vierkante en veelhoekige.

Op de buitenmuur van de moskee zijn prachtig gerestaureerde mozaïeken aangebracht, met afbeeldingen van het paradijs. Daar willen alle moslims graag heen. Wij preferen vooralsnog de moskee, een indrukwekkende ruimte die niet alleen gebedsruimte is, maar ook een plaats om zich te ontspannen op velerlei manieren. Op de met tapijten bedekte vloer liggen mensen te slapen, anderen zitten te lezen of te studeren en hier en daar spelen kinderen.

Machmud spreekt. De rechthoekige vorm – van elke moskee – is een kopie van het huis van Mohammed, die het in verband met de toestromende gelovigen uitbouwde tot gebedsruimte. De ruimte is in vier parten verdeeld, voor vier verschillende soennietische stromingen. Hier dus op kleine schaal ook al verdeeldheid tussen de gelovigen.

In een groenverlichte tombe, achter tralies, zou het hoofd van Johannes de Doper liggen, dat men ooit bij graafwerkzaamheden in een kist aantrof, met huid en haar !! Gelovigen staan erbij te bidden. Moslims vereren christelijke figuren als Jezus en Johannes de Doper bijna evenzeer als hun grote Mohammed. We vernemen dat er jaarlijks zo'n 200.000 bedevaartgangers uit Iran op afkomen ! Religieus toerisme.

Omaijadenmoskee

Als iedereen weer de juiste schoenen aan heeft – Hé, je hebt mijn schoenen aan, Chris ! - , bezoeken we een gebouw naast de moskee, waar de beroemde heerser Saladin begraven ligt in een sarcofaag. Hij kwam uit een geslacht van officieren, kreeg zijn militaire opleiding in Damascus, versloeg de kruisvaarders hier en daar, veroverde voor de soennieten Egypte op de sjiitische Fatamiden en stichtte een groot rijk. Hij overleed in 1193 en ligt begraven in deze voormalige madrasse (rechtsschool) waar we zijn tombe bekijken. Ernaast staat een lege sarcofaag, geschenk van een Duitse keizer. Machmud denkt dat hij daar misschien in komt te liggen. Droge humor is hem niet vreemd.

Onder een inktzwarte hemel van een naderend onweer wandelen we in ongeveer een uur naar een van de oude stadspoorten, via de vroegere colonnadastraat van de stad, waar men druk bezig is om oude glorie te herwinnen door resten van pilaren weer netjes langs de weg op te stellen. De regen treft vooral de achterhoede, terwijl bijna niemand een jas of paraplu heeft meegenomen.

Ons nieuwe doel is het huis – nu een kerk - van ene Ananias, die de eerste bisschop van Damascus was, ongeveer 40 jaar n. Chr. Overal hangen afbeeldingen en teksten over de apostel Paulus. Het is het bekende verhaal over Paulus, de Romeinse christenvervolger, die door een fel licht verblind van zijn paard stortte, door soldaten naar Damascus werd gebracht, bij Ananias terecht kwam, die hem de hand oplegde, en.....de schellen vielen hem van de ogen – dat is bijbeltaal. Hij zag het licht van Christus of zoiets. Later wist hij in een mand over de muur de stad uit te komen, maakte drie grote prediktochten voor het christendom, en werd tenslotte gepakt en naar Rome gebracht, waar hij de marteldood stierf. Men ziet in hem de persoon die het christendom verbreedde tot ver buiten Palestina.

De bus brengt ons voor een kort bezoek naar een kapel ter ere van Paulus, waar hij over de stadsmuur zou zijn ontsnapt. De mand stond er waarachtig nog !

In de bus krijgt Jona namens de groep zijn verjaardagskado aangeboden, een fraai boek over het museum. Hij had een gemakkelijke dag met Machmud aan het woord, maar dat mag ook wel als je jarig bent. 's Avonds vinden de meesten elkaar in een fraai restaurant vlak bij het hotel. Het reisgezelschap leert elkaar al aardig kennen en de gezelligheid groeit snel. We drinken op Jona's gezondheid, hoewel hij er niet bij is, want hij trekt die avond zijn eigen plan.

We hebben deze dag een goede indruk gekregen van de metropool Damascus. Het is een dynamische stad, bruisend van leven en handel, er wordt hard gewerkt en hard gereden, net zoals in andere grote steden waar we later komen, zoals Lattakia, Homs en Aleppo. Wel lawaaiig, vooral door het verkeer, maar veel schoner dan oosterse steden als Caïro en Tripoli.

De bewoners zijn vriendelijk en beleefd. Alleen de straatverkopers zijn wat lastig en volgen je soms hardnekkig met hun ansichtkaarten en snuisterijen. Ook de schoenpoetsertjes met hun poetsdozen klampen je echt aan. Je raakt gemakkelijk van ze af als je ze een muntstuk geeft voor juist het niet poetsen van je schoenen. Eén jongen wrijft na zo'n muntstuk nadrukkelijk over zijn maag en gebaart dat hij nu wat kan eten. Arme drommels.

In de stad lopen de mannen er even vaak modern bij, in blouse of pak, als in de bekende lange oosterse gewaden met een theedoek als hoofdbedekking. Alle mannen dragen wel een snor, op Machmud na dan. Baarden zie je minder.

De vrouwen zijn zowel modern gekleed - zij het meestal met hoofddoek - als in lange zwarte jurken, vaak ook wel in de alles verhullende zwarte boerka.

DAG 3, DONDERDAG 30 OKTOBER: Bosra

Paniek in de bus, na enkele kilometers, op weg naar Bosra in het zuiden: we zijn Liesbeth vergeten ! Vermoedelijk verslapen. Terug kan niet volgens de chauffeur, omdat er demonstraties zijn in Damascus. Dan lopen bussen met westerlingen risico. Jona probeert tevergeefs met zijn mobiel contact te krijgen. Het goede nieuws daarna is dat vanaf de derde dag alle diners voor rekening van de organisatie zijn. Jona wil het eerst niet geloven, maar de lokale agent heeft het bevestigd.

Terwijl we buiten de stad door een vrij kaal lichtrood landschap rijden, afgewisseld soms door olijfboomgaarden en een enkel korenveld, geeft Machmud uitleg over de doelstellingen van de Ba'thpartij: vrijheid voor het volk, socialisme en de vereniging van alle Arabieren. In hoeverre dat intussen wel of niet is gelukt, laat hij in het midden. Later kregen de Syrische en Iraakse afdelingen van de partij hooglopende ruzie: Irak ging zijn eigen weg onder Saddam Hoessein, Syrië kwam onder het bewind van Hafiz al Assad, vertegenwoordiger van wat Machmud een "Islamitische sekte" noemt, de Alawieten. In de grondwet staat precies hoe de machtsfuncties over de verschillende groepen in het land moeten worden verdeeld, om een wankel evenwicht te bewaren. Hij zegt mooie dingen over het landsbestuur, maar dat Syrië min of meer een politiestaat is, laat hij buiten beschouwing. Wel relativeert hij zichzelf nogal eens – de hele reis doet hij dat trouwens en het kenmerkt hem – met de toevoeging "in my opinion".

Dan krijgen we toelichting op de vijf zuilen van de Islam, regels hoe een goede moslim zich moet gedragen om de hemel te verdienen. Midden in een betoog over de verschillen tussen soennieten en sjiieten valt hij plotseling stil. Wellicht denkt hij dat we niet geïnteresseerd zijn, of hij krijgt trek in een sigaret. Gelukkig doemt Bosra al snel voor ons op en weldra zitten we aan de koffie in een groot staatshotel.

Bosra, bij de grens met Jordanië en op het kruispunt van karavaanroutes, werd reeds genoemd in Egyptische hiërogliefen uit de 14^e eeuw v.Chr. Vanaf de 4^e eeuw v.Chr. was het de hoofdstad van het koninkrijk van de stam der Nabateeërs en in de bijbel werd het genoemd als vesting waar veel Joden leefden (2^e eeuw v.Chr.). In 106 maakten de Romeinen er de hoofdstad van de provincie Arabia van.

In de Byzantijnse tijd was het bisschopsstad. Ten tijde van de Omaiaden werd het Romeinse theater verbouwd tot een citadel, die de stormlopen van de kruisvaarders in de 12^e eeuw wist te weerstaan.

De Mongolen verwoestten de stad, maar die werd herbouwd en in de tijd van Mammeluken en Turken was het een administratief- en handelscentrum.

Ooit, in de bloeitijd, had Bosra 80.000 inwoners, nu wonen er nog maar een paar honderd boeren tussen de ruïnes. Men vindt er overblijfselen van de oudste christelijke en moslimgebouwen uit Syrië. De lokale zwarte basalt is een veel gebruikte bouw materiaal.

We betreden via een brug een burcht, die achter de dikke muren een indrukwekkend groot Romeins theater blijkt te verbergen. Hier is Jona weer de meester. Hij vertelt over de oorsprong van het Griekse toneel, hoe

religieuze ritens aan de basis lagen van de latere tragedies, hoe de tegenhangers daarvan, de komedies, al gauw tot kluchten werden, met vaste patronen in de spelontwikkeling.

Een groot theater als dit was geschikt voor de komedie, of voor schouwspelen als het terechtstellen van ketters en gladiatorenengevechten. De prachtige achterwand kan niet gebouwd zijn voor de akoestiek, want daarvoor is hij te veel bewerkt met zuilen, nissen en schijnaltaren.

Theater Bosra

De enorme tribunes kenden drie rangen en een “schellinkje”: de 1^e rang voor de “ordo”, de voorname heren zoals magistraten en officieren, de 2^e rang voor de tussenstand zoals de soldaten, de 3^e rang voor kooplieden en hun slaven. De bovenrijen waren voor de eerlozen, waartoe ook de vrouwen werden gerekend. (!)

We dwalen nog een tijd rond door het enorme theatercomplex, door de enorme gangen die omhoog en omlaag voeren, over de verschillende etages – uitkijken op donkere trappen – en we kijken rond op het dak van de vesting waar mozaïeken, beelden en altaren uit Bosra zijn ten toongesteld. Het duurt lang voor iedereen is verzameld voor de lunch in het kleine restaurant tegenover het theater.

Als na enige consternatie een van de groepsleden haar portemonnee heeft teruggevonden, kan de rondleiding door het oude Bosra beginnen. De stad ligt aan weersijden van een colonnadestraat, de cardanus, die loopt van de westpoort tot de Nabateense poort in het oosten. Wij beginnen aan de zuidzijde, bij het Romeinse badhuis. Het kleedgebouw is achthoekig, met een “pompoendak”, zoals Jona de verdwenen koepel noemt. Alles was ooit bekleed met marmer en er stonden beelden in de nissen. Hier werden de laatste nieuwtjes uitgewisseld. Waarschijnlijk werd het badhuis vooral

gebruikt door legioensoldaten van het nabijgelegen kamp. Zo'n legioen telde 6000 soldaten en nog eens 6000 man hulptroepen.

We bewonderen de enorme pilaren die nog overeind staan van het zogenaamde Nymphaeum, uit de 2^e eeuw, waar eens fonteinen klaterden, laten Jona een inscriptie vertalen op een stuk pilaar – over een bisschop die iets bijzonders voor de stad heeft gedaan - , kijken even rond in de ruïne van de tempel van de Syrische godin Kybele en belanden tenslotte op de Markt. Die moet ooit overdekt zijn geweest, met winkels erom heen. Vergane glorie.

Dan belanden we bij de Omarmoskee met zijn vierkante minaret, die één van de oudste in het islamitische rijk moet zijn. Met grotendeels antiek materiaal is hij rond 640 gebouwd door Omar, de tweede kalief, op de restanten van een christelijke kerk, die op zijn beurt weer was gezet op een Nabateese tempel uit de 1e eeuw v. Chr. Een oud altaar in de moskee is daar herinnering aan.

Een man die op de stoep zit, is zo verdiept in zijn bundel papieren dat hij ons niet lijkt op te merken. Er blijkt wel een beheerder te zijn, omowit gekleed, die ons binnenlaat. De moskee blijkt nog in gebruik. De moderne lampen en apparatuur in het gebedshuis contrasteren sterk met de rest.

De Byzantijnse basiliek vlakbij ziet er heel wat beroerder uit met zijn dichtgemetselde vensters. Het verhaal gaat dat de jonge Mohammed (geboren 570) eens met zijn grootvader in een karavaan in Bosra een stop maakte. Hier leefde toen de monnik Bahira, die voorspeld had dat de laatste profeet spoedig zou komen. Hij vroeg de jongen zijn schouder te ontbloten, zag daarop het teken dat hem voorspeld was en adviseerde opa zeer goed op deze bijzondere knaap te passen. Een ander verhaal gaat dat hij de jongen in deze kerk vertrouwd maakte met de geloofsleer. We weten nu allemaal tot wat dat heeft geleid.

Na een bezoek aan de ruïne van een christelijke kathedraal - volgens Jona “een achthoekige koekjeströmmel” met een koepel – wandelen we over een islamitisch kerkhof naar de Mabrak an Naqa Moskee, gebouwd bij de plek waar ooit een kameel zou zijn neergeknield die een van de eerste drie exemplaren van de koran op zijn rug vervoerde, zeker 500 kg zwaar. Je moet diep bukken om naast de moskee in een donkere ruimte te komen waar op een steen de indrukken zijn te zien van de knieën van die kameel. Het is maar wat je geloven wil. Uiteraard werd dit een bedevaartsoord voor moslims.

Via de Nabatiese Poort, een triomfboog versierd met typisch Nabatiese hoornkapitelen, komen we langs een groot paleis waar de baas van de Romeinse provincie Arabië zetelde. We worden hier hardnekkig gevolgd door jongetjes die boeken over Bosra proberen te slijten. Eén jongen speelt het goed door tijdens Jona's verhaal precies de goede bladzijde telkens op te slaan en aan de groep te tonen. Dat levert hem klandizie.

Tot slot bezoeken we een openlucht-waterreservoir, de Cisterne van de Mekagangers, groter dan een voetbalveld. Romeins van oorsprong, maar nog steeds in gebruik, zij het nu volkomen droogstaand. Als het waterpeil hoog genoeg is in de natte periode, springen de dorpsjongens er vanaf de hoge muren in.

Via het armoedige dorp, waar enkele winkeltjes toeristenspullen en tapijten verkopen, eindigt de rondleiding op het terras van een restaurant bij de parkeerplaats. De late zon helpt nog wat tegen de frisse wind die opsteekt.

Onderweg naar Damascus geeft Jona in de bus uitleg over het feit dat de Nabateeërs monofysieten waren. Binnen het christendom van de 4^e en 5^e eeuw brandde een hevige strijd los, nogal semantisch van aard maar met heftige gevolgen, over de natuur van Christus: Was die menselijk of goddelijk, of allebei? En in het laatste geval: Hoe verhouden die naturen zich dan tot elkaar? Over de kwestie werd lang en heftig gestreden, soms letterlijk op het scherp van de snede.

Om een lang verhaal korter te maken: In het Concilie van Nicea, in 325 bijeengeroepen door keizer Constantijn de Grote, werd de officiële leer vastgesteld van de toenmalige christelijke kerk. Daarin werd bepaald dat Christus zowel een goddelijke als een menselijke natuur heeft die onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. Er waren dissidenten, zoals de nestorianen in Egypte, die de twee naturen wel accepteerden, maar meenden dat die zich elk gescheiden manifesteerden (zodat Maria slechts de moeder was van de mens Jezus en niet van God). Nog een stap verder gingen de monofysieten die meenden dat de menselijke natuur was opgegaan in de goddelijke, alsof er nog maar één natuur was. Vandaar dat "mono". Christus was van mens tot god geworden. Die leer verbreidde zich vooral in het oosten, Syrië en Perzië, en zodoende ook bij de Nabateeërs. Wederzijdse verkettering en vervolgingen waren het gevolg. Veel ellende om niets, zou je vandaag de dag zeggen.

Nog nauwelijks bekomen van al die christelijke perikelen komen we in Damascus aan, waar we in het duister bergop rijden, naar de top van de enige berg in de omgeving, Jebel Qasyun, waar ooit Kaïn zijn broer Abel

zou hebben vermoord. We krijgen een grandioos uitzicht op de verlichte stad die zich uitstrekt tot de horizon.

Later vernemen we dat Liesbeth zich wel vermaakt heeft met een tweede bezoek aan het museum. Het terugvinden van het hotel gaf wat moeilijkheden, maar dat moet ze zelf maar vertellen.

DAG 4, VRIJDAG 31 OKTOBER: Saydnaya, Malula, Qadesh, Homs

Margaba, goede morgen !

Onder een zonnige hemel toeren we vandaag noordwaarts. Machmud benut de rit om ons verder in te wijden in de Islam. Syrië kent 74% soennieten, 8% sjiïeten, 4% druzen, 14% christenen en andere gelovigen, waaronder nog slechts 1500 joden.

Het is vrijdag, samen met de zaterdag het weekend van de moslims. Vrijdag is dé ontmoetingsdag, waarop de mannen hun gebeden in de moskee opzeggen en de imam verzen uit de koran toelicht. De vrouwen blijven in principe thuis. Die komen pas aan bod als het gezin later erop uit trekt voor een picknick.

We moeten goed begrijpen dat de manier waarop vrouwen zich dienen te kleden, in principe vrij is, maar moslimvrouwen moeten wel hun lichaam, armen en haar bedekken. Er blijft dan eigenlijk niet veel over om te zien, maar dat laat Machmud in het midden. Volgens hem verbergen alleen fanatieke groepen de schoonheid van hun vrouwen helemaal. Niet om geloofsredenen, maar als cultureel gebruik. Het klinkt tegenstrijdig en als het waar is, zijn er wel erg veel fanatieke moslims in dit land.

Hoewel Machmud steeds heel positief praat over de Islam, vermoeden we dat hij zelf geen echte moslim is, of een heel breeddenkende. Toen iemand hem vroeg naar zijn religie, was zijn antwoord: “Ik geloof in de mens.”

Ondanks het Islamitische begin wordt het een christelijke dag. We beginnen in Saydnaya met een Grieks-orthodox nonnenklooster uit de 6^e eeuw. Het stadje ligt aan de voet van de oosthellingen van het Antilibanongebergte, langs een brede rivieroase.

Het verhaal gaat dat een Perzische legeraanvoerder, Justinianus, eens achter een gazel jaagde, tot het dier plotseling veranderde in Maria, “the virgin lady.” Een wonder ! Ze vroeg hem een klooster te bouwen op de rotspunt waar ze stond. Ze zou hem zelfs het bouwontwerp gegeven hebben.

Uiteraard bekeerde hij zich onmiddellijk en deed wat ze vroeg. Het klooster werd een pelgrimsoord voor mensen die onderweg waren naar Jeruzalem.

We bestijgen de trappen naar de poort en belanden in een wirwar van gangen, trappen en binnenplaatsen waar overal afbeeldingen hangen van Maria met kind en van Christus. Overdadig, net als het barokke kerkje en het kamertje waar een icoon wordt bewaard en dat werkelijk vol hangt met gouden plaatjes. Na al die bombast en de wierooklucht is vanaf het dak het weidse uitzicht op het stadje en het dal een verademing.

In Malula ligt het volgende heilige object. De reisgids zegt heel lyrisch van het dorp: “...een heel pittoresk oord waar de huizen als zwaluwnesten tussen de steile rotsen boven het vruchtbare dal hangen.” De gele kalkbergen zijn ooit in zee gevormd. Er wordt nog Aramees gesproken, de taal van Jezus. Volgens Machmud zijn de talrijke blauwe huizen van christenen. Tegen één kant van de kloof die naar boven voert, ligt het Grieks-orthodoxe nonnenklooster Mar Taqla, met de schrijn van de heilige Thekla.

Alweer zo’n fantastisch verhaal. Volgens de legende was Thekla de dochter van de burgemeester van Iconium. Ze hoorde Paulus preken, bekeerde zich, maar werd in opdracht van haar eigen vader flink gemarteld (fraai heerschap was dat). Echter, de leeuwen waaraan ze werd gevoerd, vlijden zich aan haar voeten en haar hoofd afhakken lukte niet. Ze vluchtte tenslotte en belandde in Malula, waar hoge rotsen haar de weg versperden. Achtervolgers zaten haar op de hielen, maar door een gebed ontstond er een spleet in de rotsen, de huidige kloof, en ze ontkwam. Op de plaats van het wonder bouwde men een klooster, dat ook weeshuis werd. Ze leefde daar nog 50 jaar en haar resten zouden in een schrijn liggen achter in een grot.

We beklimmen de trappen naar de grot, waar vooral moslims in de rij staan om van het heilige en geneeskrachtige water te drinken dat uit een kraantje loopt. Er wordt heel wat afgebeden. De schrijn staat in een kamertje dat volhangt met christelijke tierlantijnen. Op de trap omlaag ontmoeten we een vrolijke Iraanse familie die uitgebreid met ons op de foto wil. Wellicht heeft het water enig effect op hen gehad.

Op naar het derde klooster, boven op de 1700 m hoge bergkam: Mar Sarkis. Prachtig uitzicht op Malula en het dal. Gebouwen uit de 17e eeuw groepeeren zich rond een oude kerk uit 425, gewijd aan de martelaren Sergios en Bacchus, twee tot het christendom bekeerde Romeinse soldaten.

Je moet diep bukken om door het poortje in de donkere kerk te komen. Een gebaarde kloosterling geeft tekst en uitleg: Een oude Apollotempel leverde het materiaal voor de zuilen en kapitelen van de apsis. De muren schijnen aardbevingsproof te zijn door ingemetselde houten balken. Het altaar heeft de vorm van een heidense offertafel, met een bloedgat in het midden. Er hangen iconen met afbeeldingen van Sergios en Bacchus, Thekla, Johannes de Doper en het Laatste Avondmaal.

De man is trots op zijn spullen en sluit af met het Onze Vader in het Aramees. Wij geloven het wel en mogen nog even rondkijken.

De lunch gebruiken we op een terras aan de overkant, heerlijk in de zon. Flinterdunne stukken pizza in vier smaken. Dan, na al het religieuze geweld: op naar het slagveld van Qadesh.

De tocht gaat urenlang door een droog en af en toe heuvelachtig landschap. Hier en daar heeft de bevolking stukken land beplant met dennen en cipressen om enige vergroening tot stand te brengen. Dit land ligt ten oosten van het Libanongebied, de regen uit zee valt aan de westkant. Intussen eist buikloop de eerste slachtoffers in de bus.

We slaan af richting kust en stoppen midden in het vlakke land plotseling op een brug, waar bij een huisje gewapende mannen de wacht houden. Later horen we van Machmud dat ze loeren op smokkelaars uit Libanon, waarvan de grens even verderop ligt. De rivier blijkt de Orontes te zijn en we zijn vlakbij de plaats waar in 1274 v.Chr. de Slag van Qadesh zich heeft afgespeeld, tussen Egyptenaren en Hettieten. Niets meer van te zien natuurlijk. In de verte tekent zich de heuvel af van Tell Qadesh.

Die veldslag was het militaire hoogtepunt van de spanning in de 13e eeuw voor onze jaartelling tussen het Egyptische en het Hettitische Rijk, een conflict dat al jaren voortsleepte. De betwiste grens liep hier dwars door Syrië. Daar kwam nog bij dat een Egyptische vazal in deze buurt, Amurru, naar de Hettieten was overgelopen.

Farao Ramses II was het zat en rukte met zijn leger van vier divisies op om de Hettieten onder koning Muwatalli II een lesje te leren. Helaas was hij nogal overmoedig en liep in de val, waardoor een Hettitische macht van duizenden strijdswagens van opzij dwars door de linies sneed van zijn hoofdmacht en het kamp van Ramses kon aanvallen. Die was echter moedig, hergroepeerde zijn leger en ging in de tegenaanval. Hij kreeg ook nog hulp van nieuw arriverende Egyptische troepen. Toen moesten de Hettieten het ontgelden. Die ontkwamen voor een groot deel over de rivier. Een echte winnaar was er niet, maar de Egyptenaren leden de zwaarste

verliezen en verloren uiteindelijk, bij de vrede in 1258, een stuk terrein. Van dat verdrag ligt een reproductie in het gebouw van de Verenigd Naties. Al met al kan het met meer dan 5000 voertuigen wel eens de grootste strijdwegenslag van de Oudheid geweest zijn.

(Met dank aan Kees Tol, die het syllabusdeel over deze slag heeft verzorgd.)

Ramses II op zijn strijdwagen

Rivier Orontes bij Qadesh

Een deel van de groep loopt nog een stuk langs de rivier, maar behalve een stel jongens op motorfietsen valt er weinig te zien.

Verder dus maar weer. Met het oog op de landbouwgebieden die we doorkruisen, legt Machmud uit dat, hoewel 80% van de grond privébezit is, men verplicht is de produkten als katoen, groente, vruchten en graan aan de staat te leveren en dat smokkel fel wordt bestreden. De staat heeft de prijzen voor de boeren pas verhoogd. Wij noemen zoiets staatsocialisme, maar Machmud vindt het prima zo. Syrië is volgens hem door landbouw, veeteelt en industrie het rijkste land van het Midden Oosten en daar is hij trots op.

We naderen Homs, één van de grootste steden van Syrië met 1 miljoen inwoners en een groot vluchtelingenkamp voor Palestijnen. Er is ook een universiteit. In Syrië worden veel flauwe moppen verteld over de inwoners van deze stad, want de “Homsies”, zoals Machmud ze noemt, zijn hier hetzelfde mikpunt van humor als de Belgen in Nederland. Het hotel is veel luxer dan dat in Damascus. Prachtige kamers met bankstel, koelkast en mooi tapijt op de grond. In de avondverlichte stad, waar weekendrust heerst, maken verschillende groepjes een verre wandeling naar het centrum of wat daarvoor moet doorgaan. Moeders met kinderen vermaken zich in een speeltuin, stelletjes zitten in het park en vaders kopen in bakkerijen dozen vol heerlijke zoetigheden voor hun kroost. Frank, vandaag jarig, koopt ook zo’n doos en trakteert ruimschoots, ook aan tegemoetkomende wandelaars.

In de eetzaal ontbreken drie van ons gezelschap: geteisterd door buikloop. Tijdens het eten verdwijnt nog iemand met haast. Het ziet ernaar uit dat we het de volgende dag zonder Jona moeten doen. Wellicht dat door Ellen geraspte appel hem er weer bovenop kan helpen.

In de naastgelegen zaal vierten vrouwen, alleen maar vrouwen, een vrijgezellenfeest en de gordijnen die kant op zijn stevig gesloten. Erik wil wel even kijken, maar wordt door de obers snel teruggefloten. Machmud doet later net of hij wil kijken en drijft één van de obers tot boze wanhoop.

We horen dat Machmud zijn geloof als jongeman al vaarwel heeft gezegd. Hij ging met zijn broers altijd naar de moskee, zag dat iedereen tijdens de preek van de imam zat te slapen en geloofde het verder wel.

Pas laat in de avond zien we bruid en bruidegom naar de feestzaal trekken, door luid gillende vrienden van de bruidegom begeleid. Alleen de laatste mag de feestzaal binnen. Een bofkont. Zo zijn hier de gebruiken. Trouwens, enkele vrouwen van onze groep – wel nieuwsgierig – worden ook naar binnen gehaald, zodat hun mannen maar alleen naar bed gaan.

DAG 5, ZATERDAG 1 NOVEMBER: Hama, Craq des Chevaliers

Homs, vroeger Emesa, is een strategisch knooppunt van handelsroutes: Damascus-Aleppo, Palmyra-kust. Er zijn fabrieken voor conserven, katoen, plantaardige oliën, meststoffen, ijzer- en staal. Een bolwerk voor lieden die oude munten vervalsen.

Historisch vooral bekend om Elagabal, een jonge priester van de zonnegod van Emesa, Heliogabalus, een Syrische god van het licht. (Daar ging een boek van Couperus over: De Berg van Licht.) In 218 werd Elagabal in Rome tot keizer gekroond onder de naam Marcus Aurelius Antoninus, om daar met veel bombarie het oosterse geloof te introduceren. Hij smeet met geld voor extravagante rituelen en schroomde niet het beeld van Vesta uit haar tempel over te brengen naar zijn eigen kostbare Elagabal-heiligdom. De Romeinen, geschoffeerd door de excentriekeling die hun oude goden beledigde en hun geld verbraste, maakten er op gebruikelijke wijze een eind aan en vermoordden hem.

Wat later, in 267, stierf Odenathus, koning van Palmyra, in Emesa een gewelddadige dood en zijn weduwe, de beroemde koningin Zenobia, nam de troon over, waarna ze de Romeinen enkele nederlagen bezorgde. Voor de

stadsmuren van Emesa werd haar leger later door keizer Aurelianus verslagen. Opmerkelijk is dat juist die Aurelianus de genoemde zonnecultus als staatsgodsdienst invoerde in Rome. De tijd was er toen rijp voor.

Na de inname door de Arabieren in 735 werd de stad nog enkele malen door de Byzantijnen ingenomen. In de tijd van de kruisvaarders was Homs een bolwerk tegenover Craq des Chevaliers, de beroemde kruisvaardersburcht. Later verloor de stad zijn betekenis, tot de opbloei in de 20^e eeuw.

Door de dichtbevolkte vallei van de Orontes met vruchtbare rode aarde koersen we op Hama aan.

Hama, al 7000 jaar oud. Kende voor de jaartelling bloei- en vervalperioden en later overheersing van Assyriërs, Egyptenaren, Babyloniërs en Seleuciden, maar hield onder de Arabieren stand tegen de kruisvaarders. Het meest bekend is de stad, nu met 280.000 inwoners, door de opstand in 1982 van de fundamentalistische Moslim Broeders tegen het gezag van Assad. Die Broeders zijn soennieten die vinden dat Alawieten, zoals de president, geen echte moslims zijn. Assad liet de stad bombarderen, waarbij duizenden inwoners het leven lieten. Misschien wel 30000 mensen kwamen om bij de “massamoord”, zoals Machmud het durft te noemen. De broer van Assad kreeg de schuld, werd verbannen en woont nu in Frankrijk.

Wij gaan voor de zogenaamde waterwielen, de norias, enorme raderen met emmers aan de uiteinden die sinds de 4^e eeuw worden gebruikt om het rivierwater via aquaducten over te hevelen naar hoger gelegen irrigatiekanalen. Er moeten er wel 100 geweest zijn. De oudste uit 496 staat in een museum. Hier zijn er nog 17 als bezienswaardigheid voor de toeristen.

Norias in Hama

Hama

In het centrum van de stad, temidden van in de zon paraderende inwoners, bekijken we de reuzeraderen die nu ronddraaien op motorkracht. Een durfal laat zich vanuit het water door zo'n wiel omhoog en omlaag draaien. Een theedoek-Arabier wil wel met één van onze dames op de foto, maar blijkt een stiekeme billenknijper te zijn.

We wandelen langs een rij van die norias, soms met drie bij elkaar als systeem van klaterende waterverheffing. Tenslotte belanden we in het luxueuze en koele Apamea Cham Hotel, voor de koffie.

Weer onderweg, na een uitweiding van de gids over de verschillende gebieden van Syrië, vernemen we dat water in grote gebieden een probleem is en hoe drie landen na veel gebakkelei het water van de Eufraat tegenwoordig verdelen: 40% voor Turkije, 30% voor Syrië en 30% voor Irak. Dat regelen ze o.a. met dammen.

Waar leven al die mensen van? In volgorde van belang: landbouw, textielindustrie (katoen, brokaat, damast), mijnbouw en oliewinning (200.000 barrellen per dag), olijfolie (500.000 liter per jaar), suikerproductie en tabak (Syrian smoked tobacco). Machmud is een kei in getallen.

We klimmen ondertussen de bergen in, een pas tussen de Antilibanon in het zuiden en het Syrisch gebergte in het noorden. Daar ligt strategisch en majestueus op een top Craq des Chevaliers, het "fort van de ridders", waarschijnlijk "de mooiste kruisvaardersburcht van de Oriënt", zegt het boekje.

Eerst maar lunchen in een restaurant met uitzicht op de burcht en het dal. Het kost moeite serieus te blijven bij het horen en zien van de bediende met zijn hoge stemmetje – prachtige uithalen – en sierlijke gebaartjes. Hij dicteert wel bijna in zijn eentje het eetfestijn van meer dan honderd gasten. Chapeau.

In de hal van het grootse bouwwerk krijgen we weer geschiedenisles.

Rond 1110 trokken kruisvaarders door deze streek. Tancred van Antiochië veroverde op deze plek de oude Koerdische vesting op 750 meter boven zeeniveau. Bouwers uit Europa veranderden het in een geducht fort met een binnen- en een buitenkasteel. De stenen hakte men uit de berg waar het op staat. Totaal werden er 28 kastelen gebouwd in het koninkrijk dat in deze streek ontstond, maar dit was het belangrijkste, met zo'n 2000 ridders. Praktisch onneembaar.

Omdat de onderhoudskosten te hoog werden, werd het in 1144 verkocht aan de geestelijke ridderorde van de Johannieters. Zij kwamen voort uit de hospitaalbroeders van Jeruzalem. Naast de ziekenverzorging verplichtten

zij zich tot de militaire bescherming van pelgrims op weg naar het Heilige Land. Zij bouwden de vesting nog verder uit.

De sultans Nuredin in 1163 en Saladin in 1188 slaagden er niet in het fort te veroveren. 11 keer werd de burcht tevergeefs bestormd en ook de mammelukkenvorst Baibars in 1271 kwam er tegen een kleine groep verdedigers niet in. Hij paste echter een list toe: In een vervalste brief kreeg de commandant te horen dat de andere kruisvaarders in het gebied zich hadden overgegeven. Hij kreeg een vrijgeleide met zijn 300 manschappen tegen betaling van 3 dinar per persoon. De orde verhuisde naar respectievelijk Cyprus, Rhodos en Malta, waar ze als Maltezer ridders bekend staan.

Craq des Chevaliers

Binnen zie je gotische structuren in ramen en zoldering. In de donkere ruimten treffen we ook ergens een put. Er blijken wel 15 putten te zijn, 15 à 25 m diep, waarin men eens onbeperkt over water kon beschikken. Dat water werd aangevoerd uit het berggedeelte dat boven het kasteel ligt, vanwaar het via een aquaduct over de gracht naar het kasteel werd geleid. Volgens Machmud viel er in die tijd 1200 mm regen per jaar. Vanaf de hoogste toren is die oude wateraanvoer nog gedeeltelijk te zien.

Machmud vertaalt een tekst, op een steen gebeiteld: je kunt wijsheid hebben, je kunt schoonheid hebben, maar zonder nederigheid heb je niets. Daar hebben we niet van terug.

In een grote ruimte die ooit dienst deed voor gebed, gaat onze gids in een nis staan en imiteert met zangerige uithalen hoe de iman dat hier vroeger deed. Hij kan er wat van.

Terwijl de zware bewolking langzaam wegtrekt, daalt de bus de berg weer af, terug naar Homs in de vallende schemering. Vóór het hotel is een vrachtwagen in een heel diep gat gekieperd en men doet pogingen met een grote kraan hem eruit te trekken, wat veel bekijks trekt. Bij het eten blijven alle fraaie slaschotels staan. Ingewandstoornissen grijpen steeds meer om zich heen in de groep, dus we willen elk verder risico vermijden. De norske en slordige bediening maakt een wat zuur einde aan een overigens prachtige dag.

DAG 6, ZONDAG 2 NOVEMBER: Apamea, Ugarit, Latakia

Het belooft een stralende en warme dag te worden. De Syriërs zijn na hun weekend weer in beweging gekomen. De universiteit tegenover het hotel zuigt duizenden studenten op die van alle kanten aanstromen. Het valt op dat de meeste meisjes moderne kleding dragen.

Jona is weer present voor de toelichting. Na een rit door de tabakstreek rijden we een plateau op naar Apamea, één van de belangrijkste hellenistisch-Romeinse overblijfselen in Syrië. We worden afgezet bij de noordelijke poort.

De plaats stamt al van 6000 jaar geleden en behoorde tot verschillende oude koninkrijken. De opvolger van Alexander de Grote, Seleukos Nikator, breidde de nederzetting rond 300 v.Chr. flink uit, maakte haar tot één van zijn vier residenties en noemde haar naar zijn echtgenote Apamea. Hij bracht er zijn leger van krijgsolifanten onder, een grote stoeterij en de staatskas. Van die tijd is niet veel terug te vinden. De huidige overblijfselen stammen uit de tijd van de Romeinen, die het in 64 v.Chr. bezetten.

Rond het begin van de jaartelling woonden er tussen de 200.000 en een half miljoen mensen in en om de stad. Een vruchtbare vallei in de buurt leverde voldoende graan. De stadsmuur was zo'n 8 km lang en de cardo met pilaren bijna 3 km. Opgegraven amforen uit Gallië wijzen op grote luxe.

Apamea

Aardbevingen teisterden de stad verschillende malen, maar telkens werd de boel weer opgebouwd, totdat in de 6^e eeuw eerst rampen als aardbevingen, pestepidemieën en oorlogen huishielden en vervolgens de Sassaniden de rest kort en klein sloegen en de bevolking wegvoerden. Daarna is het nooit meer wat geworden.

We beginnen onze wandeling bij het voorplein achter de noordelijke poort. Het lijkt een stad te zijn geweest van zuilen en nog eens zuilen, in alle soorten en maten. De lange cardo met zijn gerestaureerde pilaren ligt te blakeren in de zon. Zonnebril en hoed doen nu dienst. De weg was voorheen vlakker, van grote stenen. Het karrespoor is nog te zien. Opzij van de weg moeten winkeltjes zijn geweest. Bij een badhuis zijn ze nog druk aan het opgraven. Op een kruispunt van wegen staat een enorme pilaar op een voetstuk, misschien wel één van de eerste rotondes in de geschiedenis. Groepsleden blijven ver achter, actief met de camera of vermoeid zittend op pilaarresten.

We passeren de agora, het marktplaatsje, waar eens zaken, politiek en religie samenkwamen in de omringende gebouwen. Allemaal door de tijd uitgewist. Er staan wat slordig gerepareerde pilaren, met het kapiteel aan de onderkant. Iemand vermoedt dat het te maken heeft met het feit dat Belgen hier opgravingen deden. Hoe verder we de cardo aflopen, hoe gevarieerder de zuilen – met gedraaide groeven – en kapitelen.

We kijken rond in de ruïne van de tempel van Tyche, stadsgodin van het geluk – later Fortuna. Haar 15 cm hoge beeldje staat nu in het Louvre, met een muurkroon op haar hoofd, teken van de stadsmuur en een oud oosters motief. Ze zit afgebeeld boven een stroom, de rivier Orontes.

De bus zet ons af bij het plaatselijke museum, vierkant, een voormalige karavanserai met een binnenplaats vol oude zerken en resten van beelden. De mozaïeken op de grond in de donkere ruimten, afkomstig uit Apamea, zien er slecht verzorgd uit, beschadigd, verbleekt. De bewaker rent

wanhopig rond, want men negeert het fotografeerverbod. Zo verkoopt hij zijn ansichtkaarten aan de ingang nooit.

Door de Syrische bergen – prachtig groen landschap - klimmen en dalen we richting kust, waar de oeroude stad Ugarit op ons programma staat.

Ugarit stamt uit het 7e millennium v.Chr. In de bronstijd van 3000 tot 1200 kende de stad van handelaars en zeevarenden verschillende koninkrijken. De bekendste is die van koning Niqmad II rond 1350 v.Chr., die een nieuw paleis liet bouwen. Eén van zijn klerken ontwikkelde een alfabet van dertig tekens in spijkerschrift, zoals we dat hebben bewonderd in het museum van Damascus.

Later werd de stad overheerst door de Hettieten, maar het behield lang een zekere zelfstandigheid. Ook de Egyptenaren hebben er hun invloed uitgeoefend. Met de komst van de Zeevolken rond 1175 v.Chr. raakte de stad in verval. Tenslotte verdween alles onder een laag aarde.

In een prieel bij de ingang geeft Machmud - “are you with me”- uitleg. We zitten te popelen om verder te gaan, want de zon daalt snel. Een boer stuitte in 1928 bij het ploegen op de ingang van een grafkamer. Er werd een Franse archeoloog bijgehaald en in de loop van ongeveer 70 jaar werd uit een heuvel de ruïnestad met zijn kostbaarheden blootgelegd. Het was een flinke stad met een akropolis en rondom stevige muren. Er moeten zo’n 15000 mensen in de stad hebben gewoond, maar het rijk was natuurlijk veel groter en besloeg een deel van de kuststreek.

Men groef wel drie paleizen bloot met talloze kamers. Belangrijkste vondst was een bibliotheek met 25.000 kleitabletten in vijf talen: Ugaritisch, Sumerisch, Akkadisch, Hurritisch en Fenicisch. Daardoor is veel bekend geworden over leefwijze en geschiedenis uit die tijd. Ook de Grieken zijn door deze oude beschaving beïnvloed.

We merken op dat onze gids volkomen lyrisch is over deze stad. Hij is dan ook archeoloog en kan zich veel beter dan wij een voorstelling maken van hoe het eens was.

We beginnen bij het belangrijkste paleis met 90 kamers, waar ergens de kleitabletten zijn gevonden. De uitgestrekte ruïnestad ziet eruit als na een bombardement in de Tweede Wereldoorlog. Eigenlijk staan alleen de onderste delen van de muren, opgetrokken van grote steenblokken, nog overeind en daar is een en ander aan gerestaureerd. Watergoten zijn nog te zien in de opmerkelijk vlakke stenen vloeren. De muren moeten gepleisterd en beschilderd zijn geweest. We bewonderen een manshoge stenen pot, de grootste die we ooit zagen.

Ugarit

Je krijgt een indruk van het grootse verleden, zij het wel roze gekleurd door de ondergaande zon.

We bezoeken het huis van Rabanoe, die een voorname positie bekleedde in de stad. Bijgelicht door een moderne aansteker dalen we af in het graf van de familie. Leeg. Alleen vorsten en hoge heren werden in de stad begraven, onder hun eigen woningen. Ook hier werden duizenden kleitabletten gevonden.

In de vallende duisternis jaagt Machmud - “hence” - ons over de akropolis met enkele tempelrestanten en dan is er niet veel keus meer: terug naar de “holy bus”.

Een dag later, in de bus, vertelt Jona over een gevonden kleitablet van de koning van Ugarit aan de koning van Mari met het verzoek diens paleis te mogen bekijken. Zo’n tablet werd door een klerk beschreven met spijkerschrift, gebakken, in een kleibrief verpakt en door een boodschapper overgebracht. Die laatste las tenslotte de brief aan de ontvanger voor.

Op naar Latakia, de belangrijkste havenstad van het land waar de Alawietische familie Assad vandaan komt. Het ligt in een vruchtbare streek met veel sinaasappel- en olijfboomgaarden.

De stad is gesticht rond 300 v.Chr. door Seleukos Nikator, die haar vernoemde naar zijn moeder Laodicea. Later noemde Caesar de stad naar zijn dochter Julia. Zowel in de tijd van de Romeinen als later, toen de stad eeuwenlang twistappel was tussen Byzantijnen, Arabieren en kruisvaarders, is Latakia meerdere malen verwoest door aardbevingen, zodat er van de historie maar weinig monumenten zijn overgebleven.

Het moderne hotel ligt langs een drukke uitvalsweg van de stad, in een buurt met hoge kantoren en flatgebouwen. Maakt een welvarende indruk. Goed buffet in de kelder. Alleen van vegetarisch eten hebben ze geen

verstand (zoals overal in Syrië): een bord met zoutloze groenten zo uit de pan.

DAG 7, MAANDAG 3 NOVEMBER: Burcht van Saladin, Ebla, Aleppo

Eerste bezoek: het kasteel van Saladin, zoals het wordt genoemd. Het ligt strategisch in een pas van het Syrisch gebergte. Door de kruisvaarders is een oudere vesting van de 9^e eeuw uitgebouwd tot een formidabele burcht, een citadel op de steile top en drie verdedigingslijnes op het lagere deel van de berg. Vanaf het restaurantterras van de tegenover gelegen berg zien we het liggen in de vroege zon.

Een deel van de groep blijft op het terras achter. Met busjes worden we via een diepe kloof en steile beklimming naar de voet van de burcht gebracht. Machmud is weer in zijn element.

Het kostte 58 jaar om een diepe kloof door de berg te hakken, zodat de citadel van deze kant onneembaar was. In het midden van de kloof liet men een zeker 40 meter hoge naaldrots staan waarover een ophaalbrug toegang gaf tot de vesting. Hoe ze dat hebben klaar gespeeld zonder moderne hulpmiddelen, is een raadsel.

Saladin, die zowel de sjiïeten als de kruisvaarders kwam verdrijven, viel in 1188 het kasteel aan de steile kant aan en zijn zoon met een ander leger vanaf de lager gelegen hellingen: duizenden Arabieren tegen 500 kruisvaarders. Ze wisten een bres te schieten in de buitenste muur en dwongen de verdedigers terug in de bovenste citadel, maar het liep uit op onderhandelingen en de ridders mochten vertrekken met een vrijgeleide. Saladin was een man van eer.

Machmud daagt ons uit de 145 treden van de trap omhoog te klimmen. Dat lukt. Op de eerste binnenplaats ontstaat een meningsverschil tussen onze gidsen, over de vraag of de typische stenen muren van de torens aldaar getuigen van hellenistische oorsprong (Jona) of van de kruisvaarders zelf zijn (Machmud). Dan kijken ze naar de grote stenen die wat uitsteken, omdat het mortel ertussen is weggehakt. De functie ervan is dat op deze manier het cement wordt beschermd tegen invloed van regen. Ze hebben wel eens meer tijdens de reis verschillende opvattingen, die wat onder de oppervlakte blijven, maar toch.....

Er is wel een groot verschil tussen het binnenkasteel, van kleine stenen opgetrokken, en het buitenkasteel met grote blokken. Alles zeer goed gerestaureerd door die fantastische Fransen, vindt Machmud. Vooral de

donjon, waar de commandant zetelde, is enorm. In het midden ervan staat een grote vierkante pilaar door alle verdiepingen heen. Volgens de gids loopt er een geheime vluchttrap door van boven in de toren tot helemaal onder in de rots, waar je uitkomt in de kloof. Lawrence van Arabië, een waaghals, zou geprobeerd hebben de trap af te dalen, maar er was ergens een blokkade.

We bezoeken de moskee die Saladin erbij liet bouwen en het badhuis uit de tijd van de Mammeluken. We maken nog een wandeling rond een tweede vestingtop, met uitzicht op de lagere vestingwerken. Dan is het mooi geweest en we worden na enige tijd met de busjes teruggebracht naar het uitgangspunt. Daar wacht de lunch. Machmud probeert nog dwars door een glazen deur te lopen, maar overleeft het.

Op naar Ebla, dat Machmud “my child” noemt. Door een majestueus berglandschap met aan het eind een fraai uitzicht bereiken we een breed dal, we steken het groene gebied over en doorkruisen een heuvelachtig en droog gebied. Zo kom je in Ebla, een volgend hoogtepunt in onze toer.

Vlak voor Ebla maken we een stop in een armoedig dorp om enkele bijenkorfwoningen te bekijken. Verzoek van Machmud en Jona: niet verder het dorp in, want de mensen zijn niet vriendelijk voor toeristen. Is ook wel te snappen: telkens een bus die toeristen uitbraakt, alle fototoestellen klikken en weg zijn ze weer. Valt ook niets aan te verdienen. Een groepje negeert hun verzoek, Machmud kijkt niet bepaald vriendelijk en Jona zint op represailles.

Ebla, nu bekend als Tell Mardikh, gaat terug tot zeker 3000 v.Chr. en was een belangrijke stadstaat in twee perioden: de 24^e en 23^e eeuw v. Chr. en de 18^e en 17^e eeuw. Beroemd vanwege de duizenden kleitabletten uit de eerste periode, in het Eblaïtisch en Sumerisch, met gegevens over een tijdvak van 140 jaar.

De naam betekent ‘witte rots’, naar de richel van krijtrots waarop de stad is gebouwd. Het moet een belangrijk handelscentrum zijn geweest, concurrent van het koninkrijk Mari. Handel in wol, hout, koper en edelstenen. De stad was omringd door een lemen wal met vier poorten. Aan het eind van de eerste periode werd de stad in 2240 verwoest door de Akkadiërs onder koning Sargon, na de tweede bloeitijd door de Hettieten. Daarna is de stad langzamerhand verlaten en onder het zand bedolven. In 1964 vond een boer een oud voorwerp op zijn land. Hij waarschuwde een Italiaanse archeoloog en ze vonden de stad terug die uit Akkadische en Egyptische teksten al bekend was.

Ebla

Zo vond men de kleitabletten

We bezoeken eerst het paleis aan de voet van de akropolis, met troonpodium en trappen. In een archiefruimte ernaast werden de eerste kleitabletten gevonden. Die en de vele andere kunstschaten liggen nu in de musea. Uit de teksten weet men veel van de oude tijd, bijvoorbeeld dat stad en omgeving 260.000 inwoners telden en dat vrouwen een rol speelden in de handel.

De restauratie hier en ook op andere plaatsen ziet er vreemd uit, met hagelwit geverfde muren. Onwerkelijk.

We beklimmen de akropolis voor een bezoek aan de tempel van Ishtar, godin van de oorlog en de liefde. Een vrouw die hier eens op de helling rondliep, viel plotseling in een diep gat en.....men was weer 17000 kleitabletten rijker. Na de tempel of wat daarvan over is, hijsen we ons omhoog naar de top van de heuvel, met een prachtig uitzicht op de vlakte waarin voorheen de stad lag en waar op vele plaatsen opgravingen zijn te zien.

Via een aantal opengelegde ruïnes wandelen we naar de verre westelijke poort, gebouwd van enorme rechthoekige rotsblokken. Machmud laat van boven af zien hoe men om de stad binnen te komen vier opeenvolgende poorten vlak na elkaar moest passeren die tot een zigzag patroon noodzaakten. Binnendringers waren zo gemakkelijk te bestrijden.

Avondrood kleurt de poort en de vlakte met de akropolis. Tijd voor de terugtocht. Ellen en Machmud zijn dan al verdwenen. Ze heeft hem en een ter plaatse aanwezige archeoloog zover gekregen om met hen, ongemerkt voor de anderen, het kroonprinselijke paleis en de daar gevonden graven te bezoeken. Eigenlijk verboden terrein voor het publiek.

In de bus licht Jona het probleem van het bijenkorvendorp toe: Machmud heeft een verbod van de burgemeester om er met toeristen te stoppen en riskeerde een boete.

Het is al donker als we Aleppo naderen, de grootste stad van Syrië met 4 à 5 miljoen inwoners, onder wie ongeveer 1 miljoen Koerden. De naam komt van halab, melk. Het verhaal gaat dat Abraham vanuit Ur deze plaats passeerde, arme mensen aantrof en ze melk gaf van één van zijn koeien. Machmud: Damascus noemt men het oog van het land, Aleppo de geest.

Een luxe hotel in het centrum met veel marmer. Mooie kamers. Banken zijn moeilijk te vinden in de omringende winkelstraten: iedereen wijst je naar een andere kant. Dan moet je vaak oversteken en ook hier is dat rennen geblazen.

Voor het diner moeten we naar het dakrestaurant: uitgebreid buffet, prachtig uitzicht over de stad. We laten ons de luxe welgevallen. De band in de groep groeit, al zijn er uitzonderingen.

DAG 8, DINSDAG 4 NOVEMBER: Cyrrhus, Ain Dara, Simeonsklooster

Via eindeloze heuvels met olijfbomen volgen we bordjes met “Roman Bridgas”. Jona is verrukt van zo’n klankverbastering. Op een kruispunt van wegen kun je volgens een bord linksaf naar Rome, Aleppo en Damascus, rechtsaf naar Babylon en Teheran. Wij gaan dus maar rechtdoor, naar Cyrrhus en een Romeinse brug.

Cyrrhus, zo gaat het verhaal, zou haar naam gekregen hebben van joden die uit hun Babylonische ballingschap terugkeerden naar huis en de Perzische koning Cyrus wilden eren door de vestiging naar hem te vernoemen. In ieder geval is de stad herbouwd door de Romeinen vanaf de 3^e eeuw. Het lijkt wel wat op Apamea. Het 6^e Romeinse legioen was hier gelegerd. In de 4^e eeuw werd het een bisschopsstad. Waarschijnlijk waren hier de christelijke martelaren Cosmas en Damianus begraven. Die werden onthoofd nadat water en vuur hen niet konden deren. De burcht boven de stad is gebouwd onder het bewind van keizer Justinianus in de 6^e eeuw.

We stappen uit de bus bij een grafmonument van een marabout, een islamitische heilige, genaamd Hourri. Het lijkt op het eerste gezicht op een kerkje, met een toren erachter. Het is gemodelleerd naar het mausoleum van Halikarnassos. We lopen wat rond en beklimmen de toren.

De weg naar de ruïnestad van Cyrrhus ligt tegenover het grafmonument. Het is nog een flinke wandeling vóór je tussen restanten van de poort binnengaat. Veel is er niet van over. Er is niets gerestaureerd. Je ziet af en toe een stuk muur en een pilaar in een overwoekerd landschap. Op de heuvel tekent de ruïne van de burcht van Justinianus zich af.

Dan bereiken we het theater: nog wel met verbrokkelde zitplaatsen, maar verder een stapel kris kras over elkaar gevallen brokstukken van pilaren en muren. Jona vertelt het een en ander over marmer en hoe Seleukos in zijn tijd de grondstoffen van het rijk, zoals marmer, tot staatseigendom verklaarde. De Romeinen namen dat concept later over.

We gaan tussen de verbrokkelde muren op zoek naar de marktplaats en de noordelijke poort. Ook niet veel van over.

Bij het eenzame mausoleum heeft de bewoner die daar zijn woning heeft, onder een boom zijn handel uitgestald op een plank: blikjes en flesjes frisdrank in een emmer water en zoetigheden, terwijl hij op een houtvuurtje thee en koffie produceert. Een slimme handelaar, want de zon heeft velen dorstig gemaakt. Zijn slapende honden doen of ze niets merken. Hij heeft er zelfs een volkstuintje aangelegd dat hij irrigeert met tuinslang en overlopende gieter.

De bus brengt ons naar de gerestaureerde Romeinse brug van Cyrrhus.

Hier vallen voor de zoveelste keer tijdens de reis twee verschijnselen op. Ten eerste hoe enkele fotofanaten altijd vooruit rennen voor de ideale shots. Ze klimmen overal bovenop en komen vaak weer verlaat bij de groep terug. Dit houden ze de hele reis vol. In ieder geval beschikken ze over een goede conditie. Ten tweede hoe enkele deelnemers zonder fototoestel al heel gauw de te bezichten bouwwerken binnenlopen of er vlak voor en er bovenop gaan staan, om het met name de fotofanaten lastig te maken het ideale plaatje te schieten.

Langs smalle landweggetjes gaat het terug naar een hoofdweg, richting Tell Ain Dara. Daar, vanaf het gebouwtje van de archeologische dienst aan de voet, beklimmen we de heuvel, zomaar middenin de vlakte.

Machmud: De heuvel was de akropolis van een neolithische nederzetting. We zien nu rondom landbouwvelden waarin een tractor aan het werk is en

ergens schapen grazen. In 1954 vond een herder op de top indrukwekkende zwarte basaltreliëfs met leeuwen, de ingang van wat een tempel bleek te zijn. Het was een Hittietische tempel van Ishtar, uit de 8^e eeuw v.Chr. Invloed van de Semieten is zichtbaar, voor Machmud dan, want wij zien zoets natuurlijk niet.

In de poort tekenen zich op de grond enkele voetstappen af in het moderne beton. Zo moet het eruit gezien hebben in het verre verleden. Je moest toen met je linker voet het eerst de tempel betreden, net andersom als later bij de moslims. Veel beelden uit deze tempel zullen we zien in het museum van Aleppo.

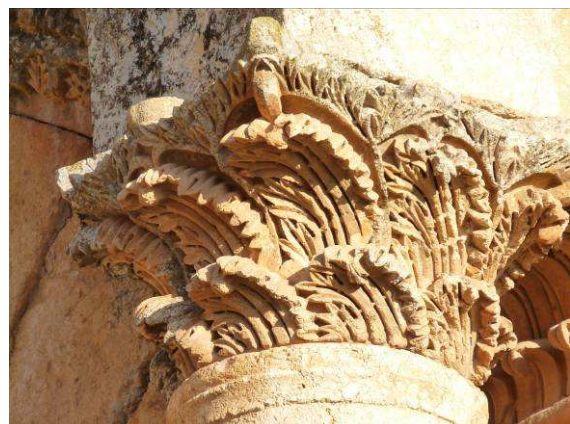
Dan het Simeonsklooster, hoofdattractie in Noord-Syrië voor toeristen. Jona is nu de gids. Simeon kunnen we plaatsen in de context van stromingen als de montanisten, die wachtten op de wederkomst van Christus en dat wilden bespoedigen door lijden, ascese, boetedoening, zelfkastijding.

In Simeons tijd heerste er veel onrust in rijk en kerk door veranderingen en rampspoeden. Velen reageerden door naar innerlijke zekerheid te zoeken. Dat leidde tot afzondering en ascese. Simeon was er een uitgesproken voorbeeld van.

Hij was een herderszoon uit de buurt van Antiochië, geboren in 390, die zich op zestienjarige leeftijd bekeerde tot het christendom en het klooster in ging. Hij leefde zo extreem ascetisch dat men hem tenslotte uit het klooster zette en dat zegt dan wel wat. Hij bivakkeerde enige jaren in een grot en om te ontkomen aan de opdringerige bewonderaars ging hij boven op een pilaar zitten. Tot drie keer verhoogde hij de pilaar en zat uiteindelijk 42 jaar, tot zijn dood in 459, op een 18 m hoog platform in een schapenvacht onder een parasol. Hoe kwam hij erop! Voor iemand die zo wilde lijden, zette hij zichzelf wel erg ten toon. Of zoals Jona het zegt: “I’m modest and I’m proud of it.” Vandaag de dag zou men zo iemand waarschijnlijk een psychiatrische behandeling geven.

Kathedraal met restant van de pilaar van Simeon

Byzantijs kapiteel

Vanaf zijn hoge zitplaats predikte hij en gaf praktische adviezen aan de toegestroomde menigte. Hij kon ook goed luisteren naar klachten en kreeg de reputatie boven de partijen te staan, letterlijk en figuurlijk. Hij kon zo als bemiddelaar veten beslechten. Wel vreemd allemaal voor een eenvoudige boerenjongen! Na zijn dood werd hij aan de voet van de pilaar begraven en de plek werd een bedevaartsoord. Toen het te gek werd, liet de patriarch van Antiochië het lichaam in zijn kathedraal bijzetten. Niemand weet waar het nu is gebleven.

De pelgrims, christenen en moslims, bleven toestromen, Byzantijnse keizers bouwden er een klooster en op een terras vier basilieken in kruisvorm rond de pilaar. Rond 1000 verliep de pelgrimage door de Islam en het complex raakte in verval.

Nu treffen we slechts ruïnes aan, maar nog steeds indrukwekkend, vriendelijk verlicht door de dalende zon. Een grote hond begeleidt ons naar de steenklomp die is overgebleven van de pilaar en gaat aan de voet liggen slapen in het gat waarin ook Simeon gelegen heeft. Wonderlijk. We maken een rondje door basilieken en klooster en eindigen in de achthoekige doopkapel, waar Jona even de tel kwijt is.

Op de terugweg doen we de Byzantijnse basiliek van Mushabbak aan uit de 5^e eeuw, op het dak na, vrij intact en prachtig verlicht in de avondzon. Vooral de fijngevormde kapitelen vallen op.

Buiten trekt een vrouw de aandacht die water put uit een ondergrondse cisterne. De half ingestorte ingang is nog zichtbaar. Enkele mannen die daar wonen in een paar armoedige huisjes, komen huiswaarts met hun schaapskudde en zijn goedlachs bereid met ons te poseren voor de camera's, samen met hun kroost.

Tijdens het diner blijkt dat één lid van het reisgezelschap ons figuurlijk dreigt te ontglippen. Punt van zorg.

DAG 9, WOENSDAG 5 NOVEMBER: Aleppo

Een vrij te besteden dag! Hét nieuws van de morgen is de verkiezingsoverwinning van Barack Obama als president van de VS. Iedereen, op een enkele sikkeneur na, is er blij mee. Voor de wereld is het toch wel een sensationele gebeurtenis.

Ieder gaat deze dag zijn of haar eigen weg, vaak in groepjes. Een bezoek aan de souq, de oosterse winkelwijk, staat bij velen hoog op het programma. Het is één van de grootste in het Midden Oosten. Anderen houden zich een dag koest, omdat hun ingewanden rust moeten hebben.

Opvallend in de stad zijn de golven gele taxi's die van het ene verkeerslicht naar de volgende jakkeren, genadeloos. Voor een pinautomaat moet je de hele stad afzoeken. Het is over het algemeen opvallend schoon in de stad. De souq, een wirwar van overdekte smalle winkelstraatjes, is een mengeling van kleur, geur en geluiden. Veel winkels zijn tegelijk werkplaats. Alles wat men te koop heeft, staat uitgestald in en vóór de zaak.

Winkelhouders roepen de passerende vreemdelingen vaak aan: "Where do you come from?" Als je antwoord geeft, heb je zo een gesprek en als je niet uitkijkt, slepen ze je naar binnen en moet je hun waar bekijken. Handige handelaars. Eén jongeman zegt dat hij van Bokma houdt en dat hij een Nederlandse vriendin heeft. Dan word je op de koffie genodigd en voor je het weet, koop je een door hem ontworpen fraaie halsketting voor je vrouw.

Kruiden kopen in de souq

Slagerij in de souq

Foto's maken, daar doen de meesten niet moeilijk over, behalve sommige vleeshouwers, die boze gebaren maken. Op een ezel vervoert men vrachten door de souq van de ene plek naar de andere. Er zijn aparte straatjes voor bijvoorbeeld kleding, textielstoffen, groenten, specerijen, ijzerwaren, auto-onderdelen, horloges, noem maar op. Hoe dan ook, je kunt je daar overal veilig voelen, ook elders in de binnenstad, en de mensen zijn heel vriendelijk. Zeker geen fundamentalisten hier. Wel zijn ze blij met het vertrek van Bush binnenkort.

Tegen de avond drinkt een flinke groep van ons gezelschap wat in Hotel Baron, waar beroemdheden als Agatha Christie, Lawrence of Arabië, David Rockefeller, Charles de Gaulle, Theodoor Roosevelt en Kemal Atatürk ooit gebivakkeerd hebben. Vergane glorie allemaal.

Het avondeten op dak is weer heel gezellig. Jona blijkt een tevreden man, omdat hij, na enig herrie schoppen, permissie kreeg om in het museum foto's te maken.

DAG 10, DONDERDAG 6 NOVEMBER: Museum, burcht en moskee

Iets over de historie van de stad. Reeds in de grijze oudheid controleerde Aleppo door zijn ligging een belangrijk deel van de doorvoerhandel in Syrië. Het bezat al vroeg florerende handwerkbedrijven en een bloeiende textielindustrie, vooral van katoen. Het omliggende gebied is vruchtbaar. In 5000 jaar geschiedenis was Aleppo het merendeel van de tijd onderworpen aan regionale machten, als Hoerrieten, Hettieten, Assyriërs, Babyloniërs, Macedoniërs en Grieken, Romeinen, Byzantijnen en tenslotte de Arabische moslims voor lange tijd, onder een reeks opeenvolgende dynastieën. Van vroege perioden is niet veel meer over. De grote bezienswaardigheden dateren hoofdzakelijk uit de Arabische periode.

Vóór het Nationaal Museum worden we begroet door twee enorme stenen leeuwen en een stier waarop goden staan, een kopie van de ingang van een Aramese tempel uit Tell Halaf, een vestiging die uit 6000 v.Chr. stamt. Rechts staat godin Istar - “met handtasje” zeg Machmud - links tweemaal god Hadek. De dieren zijn symbolen van kracht.

In de hal wijst Machmud – “you know” - ons op een landkaart de honderden Tells in Noord-Syrië aan, waaronder die van Halaf, Brak, Ebla, Ugarit en Mari. “Wieg van de beschaving” noemt hij ze lyrisch. Daar in het noorden zijn ook vindplaatsen van homo erectus van zo’n miljoen jaar geleden.

Van Tell Brak liggen er kunstzinnige amuletten en halskettingen uit de “temple of the eyes” van Istar, uit Mari kleitabletten, een indrukwekkend beeld van een koning gemaakt van zwart dioriet, een koperen leeuwenkop en een spierwitte godin van het water met een kruik in de handen en horens op haar hoofd. “She is not my grandmother”, grapt Machmud, maar zijn humeur slaat om als er gepraat wordt. Hij dreigt met opstappen !

Museum Aleppo

Uit Ugarit: stalen wapens uit de 15e eeuw voor Chr., gouden mannen die jagen op leeuwen, bronzen figuren. Uit Tell Halaf levensgrote beelden van Istar en van priesters die altijd één oog op god gericht houden, een man met een lichaam dat samengesteld is uit onderdelen van leeuw, krokodil en schorpioen. Allemaal tekens van kracht. “Are you interested?” Zo gaat het maar door. Wat waren die oude culturen hoog ontwikkeld.

Ook Assyrië is nog vertegenwoordigd, maar Jona wijst erop dat er in het museum weinig is te vinden uit bijvoorbeeld Perzische, Griekse en Romeinse tijd. Dat valt ook op in andere museums. Het is een vorm van nationalisme: vreemde overheersers worden hier niet geëerd.

Dan het alfabet. Jona bestrijdt de opvatting van Machmud dat het uit Ugarit komt. Dat was een afgeleide van wat een Amerikaanse archeoloog in Egypte heeft gevonden uit oudere tijd: een tot een soort alfabet vereenvoudigd hiërogliefenschrift, opgesteld door Semitische arbeiders.

Machmud – if you don’t mind – voert ons in hoog tempo door de kunsthallen, maar gelukkig krijgen we later nog 20 minuten om zelf even rond te kijken en stiekem te fotograferen. De suppoosten zijn door Machmud omgekocht.

Na de lunch: de burcht van Aleppo, die dominant oprijst boven de stad en blakert in de zon. Hij is op de akropolis gebouwd boven op een oude tempel, in opdracht van sultan Malik, zoon van Saladin. Militaire architectuur naar Assisijs model. Het is in fasen uitgebouwd in de loop van eeuwen.

Via poorthuis en brug over de slotgracht kom je bij twee robuuste torens die zo dicht bij elkaar staan dat men de poort aan de zijkant niet kon rammen.

Bij een schrijn in een donkere gang probeert Machmud uit te komen boven het gejoel van voorbij trekkende schoolklassen. Het is niet zeker of er iemand in de kist ligt, maar het is in ieder geval de schrijn van de profeet Al Gaddar, die door god was gezonden om Mozes geduld bij te brengen.

Aldus: Mozes mocht geen vraag stellen, wat de profeet ook zou doen.

De profeet brak een boot die daar lag.

Mozes: Waarom doe je dat?

Profeet: Vraag niet, of ik ga weg.

De profeet bouwde een muur.

Mozes: Waarom?

Profeet: Niet vragen! Of ik verdwijn.

De profeet doodde een jongen.

Mozes: Waarom doe je dat?

Profeet: Je hebt geen geduld. Ik vertrek.

Mozes: Leg me dan eerst nog uit waarom je dat allemaal doet?

Profeet: Die boot is van een arme man, de koning zal hem afpakken, dus maak ik hem kapot. Daar achter die muur ligt de erfenis van twee kinderen. Men wil die schat stelen, dus bouw ik er een muur omheen. Die jongen zal later zijn ouders vermoorden, dus moet ik hem doden.

Leer geduldig zijn en de profeet vertrok.

Dit is de inhoud van een oud Islamitisch gedicht.

We dalen af in een enorme cisterne, een ondergronds waterreservoir, met fraaie tongewelven. Verderop in het complex kijken we in een wijde put: Duitsers groeven hier in 1929 diep in de Tell van het oude Halab en vonden een Aramese tempel van de god Haddad. Af en toe moeten luidruchtige jongeren en gillende schooljeugd, in hun blauwe uniformen, door Machmud tot zwijgen worden gebracht. Het werkt ook nog!

Op het burchtterras schenkt men frisdranken, koffie en een gratis uitzicht op de stad. Via het badhuis bezoeken we het burchtpaleis met binnenhof en fontein. Machmud legt uit dat alles hier te maken heeft met symbolische getallen, bijvoorbeeld Allah is 1, er zijn 4 heilige boeken, de fontein is 8-hoekig, en zo tot 100.

Het koninklijke badhuis: even ronkijken. We leren veel van de badgewoonten hier. Anders dan bij Grieken en Romeinen waren mannen en vrouwen hier streng gescheiden. Als een man een badhuis met vrouwen

binnenging, wachtte hem de doodstraf. We lopen even door de afdeling wisselbaden.

Tot slot bezoeken we de grote koninklijke troonzaal, zeer indrukwekkend met fraai gedecoreerde zolderingen en wanden. Pracht en praal.

De bus brengt ons naar een moskee en madrasse in een armoedige buurt van Aleppo. De wandeling erheen gaat door vervallen straten waar overal afval ligt en vuil water uit huizen stroomt. De bevolking merkt het kennelijk niet eens en kinderen spelen in de vuiligheid. Een heel ander gezicht van Aleppo. In de openlucht-madrasse op de binnenplaats worden islamitische rechtsgeleerden opgeleid. Het is een oase van rust en netheid in deze volksbuurt.

Na de lunch staat de beroemde Omaiadenmoskee uit de 11^e eeuw op het programma. Hij is al enkele malen herbouwd na branden. De tweede brand rond 1170 was aangestoken door fanatieke sjiieten, omdat ze vonden dat de bouwer, sultan Nuredin, de soennietische islam begunstigde. Vooral de hoge vierkanten toren boven de hoofdingang valt op, met naar boven toe een rijke reliëfversiering. Uiteraard gaan we weer op sokken naar binnen.

De vrij sobere vierhoekige binnenplaats heeft een vloer van basalt en kalksteen. Erom heen zijn overdekte galerijen. In de langgerekte moskee heerst rust. Op een stenen plaat tegen een pilaar staat een tekst over Zacharias, de vader van Johannes de Doper. In 1128 heeft men bij herbouw in een muur een marmeren verzegelde doos gevonden met, volgens een tekst erop, een orgaan van de profeet Zacharias. Een en ander ligt nu achter een hek van een zijwand. De gelovigen mogen er vlakbij komen, maar wel mannen aan de ene kant van een scherm en vrouwen aan de andere. Mannen staan daar te bidden en vrouwen kussen het hek.

Een Irakees, volgens zijn zeggen jaren geleden uit zijn land gevlucht, klampt ons aan en legt omstandig uit dat Jezus geen god was, maar alleen een profeet. We moeten het juiste geloof belijden en uitkijken dat we niet in de hel belanden. Wij bedanken hem voor het goede advies en hij bedankt ons voor de belangstelling. Hij moet nog wel even kwijt dat het heel gevaarlijk is in Irak, met terroristen en Amerikaanse bommen. We moeten hem echt afschudden.

Een wandeling door de souq vormt het besluit van deze mooie dag.

DAG 11, VRIJDAG 7 NOVEMBER: Assadmeer, Resafa, Zenobia, Deir ez Sor

Twee jarigen: Rietje Hamers en Kees Tol. Na de felicitaties kunnen we vertrekken. Jona geeft college over het ontstaan van het islamitisch recht: hoe uit de koran, uit het leven van de profeet en uit consensus van rechtsgeleerden (ulama) het rechtssysteem van de moslims langzamerhand werd opgebouwd. Rond 900 leidde dat tot het ontstaan van vier rechtsscholen. De opleiding tot ulama geschiedde in onafhankelijke madrasses, georganiseerd als gilden, met leerling, gezel en meester(moefti). Die zouden model hebben gestaan voor de Middeleeuwse universiteiten. Wie hier meer over wil weten, moet over enige tijd het nieuwe boek van Jona lezen. Wat vindt Machmud ervan? “I heard, but I disagree.”

We rijden het dal van de Eufraat binnen. Dankzij irrigatie vanuit het kunstmatige Assadmeer levert het vruchtbare land tegenwoordig oogst van granen, peulvruchten en katoen.

De “camel” (jamil=mooi) is heel lang van groot belang geweest als vervoermiddel. “Gods grootste gift op aarde,” zeggen de Arabieren. Zij noemen dieren met één bult en twee bulen allemaal “kameel”, een naam die wij reserveren voor de langharige tweebulter. De andere is onze dromedaris, een echt woestijndier, sinds 600 vanuit Afrika gedomesticeerd. Haalt 5 km per uur en 20 per dag, kan in 5 minuten 130 liter water drinken en doet daar dan drie weken mee. Machmud weet er alles van. Dat water slaan ze op in hun bloedcellen. De bult is reservevoedsel. Terwijl de huidtemperatuur kan oplopen tot 45 graden Celsius, blijft het inwendig maar 10 graden. Daardoor kan zo’n dier in de hete woestijn overleven.

We zien dat op veel plekken hoe de woestijn wordt beplant en in cultuur gebracht. Dan roept Jona: “Pak je zwembroek.” We slaan namelijk af richting Eufraat om het meer nader te bekijken. In een nieuwe stad langs de rivier - goede wegen, veel flats - maken we eerst een koffiestop. Jongens op crossfietsen azen op lekkernijen en willen wel op de foto.

Terug in de bus heeft Jona slecht nieuws: Over enkele dagen mogen we niet naar Mari, omdat bussen met toeristen daarheen met stenen zijn bekogeld. Reactie van inwoners, of van Iraakse vluchtelingen, op het bombardement van de Amerikanen kortgeleden waarbij een aantal mensen is omgekomen. Het meer van Assad is groot en blauw. Even wat foto’s en weg zijn we weer.

We laten Raqqa links liggen en raken steeds dieper de woestijn in, totdat Resafa uit het zand opdoemt. Ook wel Sergiopolis genaamd, omdat daar Sergios, de martelaar, in 305 stierf.

Al in Assyrische bronnen uit de 8^e eeuw v.Chr. werd de stad, op de handelsroute naar Assyrië, genoemd als bestuurscentrum voor het omliggende steppen- en woestijngebied. Door wateraanvoer van de Eufraat werd het land bevooid. In de Romeinse tijd lag het aan de Strata Diocletiana, in de frontlinie tegen de opdringende Sassaniden. Grote scharen pelgrims naar het graf van Sergios brachten welvaart. Keizer Justinianus liet de stadsmuren voltooiën. De Omaiaden maakten er een hoofdstad van. Na plundering door de Abbasiden en een aardbeving werd de stad telkens herbouwd, maar de verwoesting door de Mongolen is de stad noodlottig geworden.

In de 17^e eeuw werd de ruïnestad ontdekt door Engelse handelaren.

We betreden de ommuurde stad door een grote poort met Korintische zuilen. Jona struikelt over een groot brokstuk en denkt met een “steen des aanstoets” te maken te hebben, maar iemand anders ziet er meer een “rolsteen” in. Kees is zo aardig hem te verzoeken, voor de foto, het nog eens te doen.

De stad is hoog ommuurd, maar volgens Jona is het “blufbouw”: van buiten massief, van binnen zwakke booggalerijen. Het ruïneterrein ziet eruit als een stad na een zwaar bombardement, vol kraters. Machmud verklaart dit als restanten van vroegere bijenkorfwoningen, maar het zijn volgens ons gaten van schatzoekers.

Resafa, binnenmuur

Buitenmuur

We bekijken de trieste overblijfselen van twee basilieken waarvan de zuilen wat rondslingeren. Vermoedelijk door een aardbeving. In één kerk heeft Sergios gelegen. Onder een felbrandende zon doorkruisen we de stad, naar

een poort aan de overzij. Daar blijkt een eenvoudig restaurant te staan, aan de rand van de woestijn. Het buffet is heel acceptabel.

Vreemd zijn de plastic zakken met water die aan de zolder hangen. Machmud maakt het wel heel bont door als verklaring te geven dat vliegen zichzelf daarin sterk uitvergroot zien en vluchten. Ook sprinklerinstallatie klinkt niet aannemelijk.

Bijna brak daar trouwens de volgende Duits-Nederlandse oorlog uit, toen Luuk zich vergreep aan een banaan van de tafel van een Duitse groep. Machmud redt de situatie door terugbetaling van een hele kam bananen van onze voorraad.

De reis gaat verder door de woestijn, waarin men op veel plaatsen pogingen doet veldjes aan te leggen met planten en bomen. Honderden dromedarissen staan vreedzaam toe te kijken. Privé-eigendom, zegt de gids. De dorpen bestaan, net als overal in Syrië, uit verspreid staande vierkante huisjes van grote steenblokken. Voor pleisterwerk is geen geld. Eindeloos recht is de weg door de woestijn. Ab vermaakt zich vóór in de bus door reeksen foto's te schieten. Dat houdt hij trouwens vol tot het einde van de reis.

We bereiken Halabiyeh, het antieke Zenobia, een 6^e eeuwse fortificatie vanaf de Eufraat omhoog tegen de berghelling. De weg loopt er dwars doorheen. De brede rivier stroomt hier vrij snel. Aan de overkant moet het contra-fort gelegen hebben, maar het stelt niet veel meer voor. De stad zou gesticht zijn door de gelijknamige Palmyreense koningin uit de 3^e eeuw, maar de meeste bewaard gebleven gebouwen stammen uit de 6^e eeuw. Geluk bracht de plek haar niet, want volgens het verhaal zou ze hier op haar vlucht door de Romeinen zijn gevangen genomen.

Vesting Zenobia

We klimmen omhoog naar de “ridderzaal”, waar hakenkruisen en Arabische teksten op de muren ons nieuwsgierig maken naar de daders. Een groepje beklimt ook nog de hogere burcht – afgeraden wegens instortingsgevaar - om de zon aan de andere kant te zien ondergaan. Volgens Jona zouden de verhalen over Zenobia wel eens mythe kunnen zijn, maar dat komt later.

Door het brede dal van de Eufraat met allerlei landbouwgewassen en talrijke dorpen bereiken we tegen de avond Deir ez Zor en het luxueuze Furat staatshotel. Veel marmer, hal met palmen, prachtige kamers. Het restaurant is in de kelderetage, met terras naar de rivier. Dan: een grote taart met kaarsjes voor de jarigen! Machmud heeft dat geregeld. We zingen de jarigen toe. Prima sfeer.

DAG 12, ZATERDAG 8 NOVEMBER: Museum Deir ez Zor, Dura Europos

Weer een stralende morgen. Even een wandeling langs de Eufraat. Het lijkt sprekend op een Hollands landschap. De rivier is hier al ongeveer 60% van zijn water kwijt door irrigatie hogerop. Echt schoon kun je het water niet noemen.

De naam van de stad betekent “klooster in het bos”. Het is een levendige marktstad waar mensen uit de hele streek Jezirah naar toe trekken. Het archeologisch museum is volgens Machmud één van de beste in het land. Het is modern ingericht met grote borden aan de wanden met verklarende teksten, van de Neanderthalers tot de Islamitische tijd. Er zijn veel interessante objecten uit het gebied van de Eufraat, zoals uit Mari en Dura Europos.

Zeer opmerkelijk zijn de teksten en voorwerpen uit de tijd van de Neanderthalers, 70.000 jaar geleden, want moslims accepteren de evolutie van de mens niet. Ze nemen het scheppingsverhaal letterlijk en dan gaat de mens niet verder terug dan zo’n 10.000 jaar geleden. De evolutie gaat alleen over dieren en planten. De wetenschappers hier moeten dus grote vrijheid van denken kennen.

We lezen dat vóór 7000 jaar geleden de woestijngebieden er heel anders uitzagen, als steppen met grote grazers en dieren als olifanten, leeuwen en bevers. Door jacht, landbouw en overbegrazing door schapen en geiten ging die habitat verloren. Droogteperioden deden de rest. Alleen met irrigatie is nu nog leven mogelijk.

Dan zijn we zijn door het droge gebied op weg naar Dura Europos. Machmud doceert. In Syrië leeft 30% van de bevolking op het platteland, waaronder de bedoeïenen. In de woestijngebieden van Syrië en omliggende landen leven er ongeveer 300.000, verdeeld over 12 stammen. Ze kunnen niet meer als voorheen van het ene land naar het andere vrij rondtrekken. In steden waar veel bedoeïenen wonen, als Raqqa en Deir ez Zor, geldt nog vaak de wet van de stam.

In het gebied van Eufraat en Tigris, de Jezirah, en in de woestijn leven nog bedoeïenen in tenten, zoals wij zelf waarnemen onderweg. Ze trekken rond met hun kuddes. Vaak hoeden ze die voor rijke stadsbewoners. “If you know what I mean.” De tenten zijn gemaakt van schaapshuiden. ’s Nachts laten ze vuur branden vóór hun tent om verdwaalde reizigers de weg te wijzen.

Hun gastvrijheid is groot en je mag alles van ze vragen, als je maar eerst een kopje van hun sterke Arabische koffie met ze drinkt. Weigeren is een belediging. De koffie staat wel drie uur in een ketel te pruttelen voor ze klaar is. De mannen zitten graag koffie te drinken en te praten, terwijl de vrouwen het werk verzetten.

De rit gaat een heel eind door het bewoonde dal van de Eufraat, tot we de woestijn in draaien om met een grote omweg Dura Europos te bereiken, hoog boven de rivier.

De stad is in de derde eeuw gesticht door een familielid van Seleukos Nikator, die de stad Dura noemde, Assyrisch voor “muur”, en Europos naar zijn geboorteplaats in Macedonië. De stad ligt strategisch in de corridor van Babylonië naar Syrië. De Parten namen de stad in 141 v.Chr. over en in de 1^e eeuw onder keizer Augustus werd het een bolwerk tegen de Parthen en later tegen de Sassaniden. In 256 werd de stad door de Sassaniden verwoest. De belegeringsdam is nog te zien. De stad werd in 1920 ontdekt, toen Engelse soldaten schuttersputjes aan het graven waren.

Door de Palmyrapoort, vanwaar de karavanen vertrokken naar Palmyra, betreden we de ommuurde stad. Na de resten van de tempel van Tyche komen we bij de synagoge, die deels is ingestort bij de belegering. De fraaie wandschilderingen hebben we in het museum in Damascus gezien. Langs de binnenmuur lopend bereiken we de tempel van de drie Palmyreense goden: Bel (heer), Aglibol (maan) en Jarhibol (zon).

Het middenterrein is een kraterlandschap zoals we ook in Resafa hebben gezien. Lijkt op het strand van Callantsoog na een zonnige dag met veel Duitse badgasten. Hier en daar zijn delen van gebouwen en huizen

blootgelegd. Aan de noordkant van de stad , waar de resten van stevige vestingstorens staan, krijgen we een weids uitzicht op het dal van de Eufraat. De hitte schijnt niemand te deren. Een herder haalt met zijn kudde geiten halsbrekende toeren uit in de afdaling van de steile wand, vlak boven de rivier. Het lukt en we halen opgelucht adem!

Citadel van Dura Europos langs de Eufraat

Drie vrolijke Arabieren in Dura Europos

Dan dalen ook wij af, minder spectaculair, naar een mini-museum bij de noordelijke citadel. Later steken we het terrein over naar de Palmyreense poort, waar de lunch staat uitgesteld in het poortgebouw. Goed werk van de chauffeur. Met het bord op de knieën, gezeten op omgevallen zuilen, wordt het een historische picknick.

Tot slot wandelt een groepje dapperen met Jona naar de resten van de belegeringsdam, schuin tegen de muur opgeworpen. Daar werd dan een aanvalstoren tegenop geduwd. Muren werden trouwens door de aanvallers in die tijd ook al met tunnels ondergraven, om binnen te komen. Wel riskant met al dat zand.

In de bus, op de terugweg, vernemen we van Machmud dat er drie miljoen Irakese vluchtelingen zijn in Syrië, vooral in de grote steden, maar toch ook wel in de grensgebieden, zoals in de buurt van Mari. Doordat ze met veel dollars binnen kwamen, zijn de prijzen flink gestegen. Ze werden vriendelijk ontvangen, ze kregen gezondheidszorg en de kinderen mogen gratis naar school, maar het wordt voor Syrië toch wel een zware last. Men hoopt dat ze over enkele jaren weer naar huis kunnen.

DAG 13, ZONDAG 9 NOVEMBER: Palmyra

Kees heeft het zwaar gehad: tot tweemaal moest hij van kamer verhuizen vanwege zware lekkage, en dat in zo'n modern hotel ! Hij denkt aan sabotage.

Tijdens de lange tocht door de woestijn naar Palmyra gaat Jona – dan is hij op zijn best - dieper in op het verschijnsel Zenobia. Zij was in de Renaissance een toonbeeld van een historische heldin. Wie was echter de ware Zenobia?

De bronnen zijn beperkt: De Historia Augusta en Eutropius, maar de laatste baseerde zijn geschiedenis deels weer op het eerste werk. De Historia is in feite geen echt historisch werk, maar meer een parodie met verzonnen details en bronnen. Daarin komt Zenobia naar voren als een felle tante die haar echtgenoot en zoon zou hebben laten doden, tenslotte door keizer Aurelianus gevangen werd genomen en in Rome zou zijn overleden. Verder moeten we afgaan op monumenten, inscripties en andere vondsten.

Jona's verhaal gaat eerst een heel eind terug in de Romeinse geschiedenis, maar dan komt hij bij de derde eeuw. Een onrustige tijd in het Romeinse rijk: inflatie, economische achteruitgang, minder vertrouwen in de overheid, opstanden. Om de vijanden het hoofd te bieden, werd het rijk verdeeld in enkele deel-keizerrijken. In het oosten kreeg Odenathus, de koning van Palmyra, rond 260 de leiding over alle troepen in Syrië. Hij dreef de Parthen terug tot ver in Mesopotamië. Het verhaal gaat dat hij de halfnomadische Arabieren wist in te schakelen.

In 268 stierven Odenathus en zijn oudste zoon tegelijk, wat nogal verdacht is. Of zijn vrouw, de legendarische Zenobia, daarachter zat, is onbekend, al gaat het verhaal. Zij werd regentes voor haar jongste zoon en had duidelijk grote ambitie, want ze liet zich al gauw “augusta” noemen en ze liet eigen munten slaan. Daarmee verklaarde ze haar rijk in feite onafhankelijk. Haar leger zou ook Egypte hebben aangevallen.

Hoe dan ook, de nieuwe Romeinse keizer, Aurelianus, kreeg er genoeg van en na zijn zege op de Germanen trok hij op naar Syrië, versloeg haar leger en bezette Palmyra. Zenobia zou op haar vlucht bij de Eufraat – waar de oude vesting met haar naam ligt – zijn gevangen genomen. Over het vervolg, dat ze naar Rome zou zijn gebracht en dat ze daar veel later zou zijn gestorven in de villa van Hadrianus, weten we alleen een en ander uit de Historia Augusta en die is niet betrouwbaar.

De woestijnrit is lang, dus heeft Machmud tijd voor het beantwoorden van vragen uit ons midden. Het gaat vooral over het politieke systeem in Syrië. Voor een Palestijn zonder paspoort is hij erg positief. “A very peaceful country.”

Later, tegen Jona (vertaald): “Ik ben maar voor één persoon bang.”

Jona: “Je vrouw....”

M: “Allah, die mij heel wat heeft uit te leggen.”

We bezoeken een fort in de woestijn uit ongeveer 700, dus Islamitisch. Gebouwd om de woestijnstammen in bedwang te houden. Er zitten ook Romeinse elementen in. Binnen de hoge muren is het een puinhoop. Ernaast staat een grote karavanserai – de deur zit op slot – en tussen beide bouwwerken in verheft zich een hoge vierkante minaret. De op twee na oudste ter wereld, zegt de gids trots. Aanvankelijk waren het losse torens, alleen om tot gebed op te roepen.

In de woestijn heeft het enkele weken geleden geregend en je kunt nog steeds hier en daar grote plassen zien. Groene plukjes steken hun kop op en men heeft ook stukken beplant met boompjes. Bedoeïenententen en dromedarissen verlevendigen het desolate landschap.

Daar is Palmyra, voorheen Tadmor, de wonderstad! Een grote oase in de woestijn, “stad van de palmbomen”. Wordt ook wel Stad van Duizend Zuilen genoemd. De beroemdste bezienswaardigheid van Syrië. We rijden tussen al die zuilen door, direct naar het hotel, even tijd om ons op te frissen. Hotel “Semiramis”, super de luxe, ligt ver buiten het stadje, aan de andere kant van de ruïnes met uitzicht op de woestijn. Er wordt zelfs geklaagd dat het te te luxueus is. Het is ook nooit goed.

Lunch wordt geserveerd op de bovenetage van een restaurant in Palmyra, met fraai uitzicht. In de hal staat Zenobia in krijgsuitrusting ons stoer aan te kijken. Iets te veel décolleté.

Voor het museum staat een enorme leeuw grimmig te kijken, afkomstig van de tempel van Alath. De leeuw, symbool van kracht, staat beschermend over een gazel, symbool van vrede. Het kunstwerk zei op deze wijze tegen vroegere tempelbezoekers: Wees veilig in deze tempel. We kunnen dus onbekommerd naar binnen.

Machmud: Het Palmyreense alfabet van 22 tekens werd op steen van rechts naar links gegrift, op papyrus echter met een penseel van boven naar beneden. Zo leren we veel deze middag. Er staat een model van de Semitische tempel van Bel in Palmyra, die we nog moeten bezoeken. Het pronkstuk is een reliëf van een arend met gespreide vleugels die de god Baalshamin voorstelt, zoon van Ishtar, geflankeerd door twee andere arenden. De vleugels beschermen de maangod en de zonnegod eronder. Het wordt nooit uitgeleend, zo zuinig zijn ze erop.

Het Baalshaminrelief

De collectie is werkelijk prachtig: sculpturen, reliëfs, versierde tombes, sluitstenen van graven, munten van Zenobia en nog veel meer. Het valt op dat de vrouwenkoppen op de sluitstenen ook in de dood met een sluier op het hoofd zijn afgebeeld. Gids: Misschien heeft ze slechte dingen gedaan. Een aantal uit onze groep doet dat ook, door stiekem te fotograferen. De suppoosten lopen loerend rond, maar zijn weer omkoopbaar.

Eind van de middag reizen we omhoog naar de Moorse citadel van Palmyra. Niet om die te bezoeken, maar om van het uitzicht te genieten bij zonsondergang. Daarboven worden nog een aantal blikken toeristen opengetrokken, dus het is er zwart van mensen met hetzelfde idee. De zon doet wat ie moet doen en gaat onder vele goedkeurende blikken in oranje en rood ten onder. Ook de zuilenstad ver onder ons licht er kleurig van op.

Een aantal deelnemers laat zich afzetten in Palmyra, om daar wat rond te neuzen, dadels te kopen voor thuis en Europees bier te proeven. In het donker terug naar het hotel, 5 km verderop, betekent een taxi nemen of een pittige wandeling door de duisternis. Gelukkig kan dat onder een heldere sterrenhemel en over een flinke afstand geholpen door de fraai verlichte ruïnestad.

Terug in het hotel wacht een aantal van ons een warme verrassing: Velen hebben 's middags de airco in de slaapkamer aangezet, en wat doet de manager: voor de te verwachten nachtkou alles alvast op verwarming zetten! De man met de geheime sleutel moet er aan te pas komen om de vergrendelde ramen gauw open te doen.

Aan tafel heeft Jona ook nog een verrassing: Om het land uit te komen moeten we waarschijnlijk 1500 pond betalen aan uitreiskosten. Ze doen ook van alles om de staatskas te spekken.

Historisch Palmyra bij nacht

DAG 14, MAANDAG 10 NOVEMBER: Palmyra

Er zijn in de omgeving van Palmyra in grotten 75000 jaar oude sporen van menselijke beschaving gevonden. Assyrische kleitabletten uit de 19^e eeuw v.Chr. maken reeds melding van Tadmor. Het moet toen al een pleisterplaats zijn geweest voor karavaans langs de zijderoute van Mesopotamië naar de Middellandse Zee. In de Hellenistische tijd groeide het uit tot een stad. In de 2^e eeuw gaf keizer Hadrianus het de naam "Hadriana Palmyra". Het was een bolwerk tegen de Parthen en later tegen de Sassaniden.

Het verhaal van Odenathus en Zenobia is reeds vermeld. Na een opstand tegen de Romeinen liet keizer Aurelianus in 273 de stad plunderen en verwoesten. Het bleef een garnizoensplaats tegen de Perzen, maar economisch ging het sterk achteruit door afsluiting van de oost-west-route. Onder de Arabieren bleef de stad tot in de 16^e eeuw van enige militaire betekenis, maar daarna leidde ze 400 jaar een spookbestaan.....tot de archeologen en hedendaagse toeristen het herontdekten.

Historisch Palmyra is vandaag ons doel, onder een zonnige hemel. We beginnen bij de tempel van Bel of Baal, afgeleid van de Babylonische god Marduk, die vaak Bel of Heer werd genoemd. Hij was een van de belangrijkste van de 15 goden die in Palmyra werden vereerd. Het heiligdom in het midden van een ommuurde vesting werd ongeveer 30 n. Chr. opgetrokken op een Hellenistische tempel, die op zijn beurt weer op de resten van een Joodse synagoge was gebouwd. Later heeft men de ruimte

gebruikt als christelijke kerk en als moskee. Een aardige cocktail van godsdiensten op die plek.

Machmud – “in my opinion” – bestempelt het heiligdom als de grootste van het Midden Oosten, zoiets als de “kaaba” in Mekka, waar mensen uit de wijde omgeving heen trokken voor hun jaarlijkse rituelen. De hoge muren rondom en de torens dateren uit de tijd dat de moslims er in de 12^e eeuw een fort van maakten. Met de Mongolen begon het verval en inwoners bouwden zelfs hun huizen binnen de muren. Die zijn er door de Fransen later uit gegooit.

We staan rond een oud altaar, waarop men ooit koeien, schapen en kamelen offerde aan de goden. Geen varkens: die waren onrein, omdat ze afval aten. Priesters zongen en applaudisseerden tijdens het bloedige ritueel. Bloed was een teken van leven, symbool van de eeuwigheid. Dat idee vindt men terug bij veel godsdiensten – ook Christus maakte er gebruik van.

De dieren werden daarna gebraden, er werd een banket aangericht en wat dan nog over was, ging naar de arme drommels buiten de tempel.

Gelovigen die uit het heiligdom kwamen, liepen uit eerbied zeven keer achterwaarts naar de hoofdpoot, zoiets als in Mekka rond de kaaba.

De cultnissen in de tempel hebben elk een plafond dat uit één steen bestaat van 5 ton. Rechts ziet men daarop Bel afgebeeld, omgeven door zeven planetengoden en tekens van de dierenriem. Vóór de tempel wil Machmud nog wat uitleggen, maar een luidruchtige groep Belgen verstoort de orde. Complete friezen daar zijn naar beneden gestort, door een aardbeving, wat ook verklaart dat de meeste zuilen op het terrein zijn omgevallen.

Tempel van Baal in Palmyra

Colonnadestraat van Palmyra

We wandelen naar de beroemde colonnadestraat van Palmyra, de vijf kilometer lange cardo met zuilen, ongeplaveid in verband met de kamelen

die daar liepen. En nog steeds lopen: jongens willen ons overhalen een – betaald - ritje te maken. Na de triomfboog mogen we een uurtje zelf onze koers bepalen door de ruïnes.

We bezichtigen wat er over is van de tempels van Nabu, god van wijsheid en noodlot en van Baalshamin. Daarna lopen we langs het amphitheater – helaas afgesloten – en het marktplaats met omringende gebouwen. Weinig van over. Een indrukwekkend meesterwerk van Romeinse architectuur is zeker het vierzuilenmonument, tetrapylon geheten, op een kruispunt van de hoofdweg. Jammer dat de beelden er niet meer op staan. Onder de indruk gaan we daarna richting Zenobia Hotel, waar het verzamelpunt is.

De bus brengt ons buiten het oude Palmyra, waar in de woestijn de vallei van de graven ligt: met torengraven of ondergrondse. We beginnen bij een hoog vierkant torenmonument dat nog vrij gaaf is. We worstelen ons naar binnen temidden van de talrijke bezoekers. Vier verdiepingen hoog lagen de lichamen hier opgestapeld in compartimenten, elk afgesloten door een sluitsteen met de gebeeldhouwde kop van de overledene, zoals we die in het museum zagen. Zo'n torenhoog massagraf was uitsluitend gereserveerd voor de leden van dezelfde familieclan of stam. Grote families waren dat.

Verderop in het kale landschap dalen via een brede trap af naar een keldergraf uit de 2^e eeuw, met de tombe van de drie broers. Er moeten honderden van deze graven zijn in de omgeving. Vaak werden in dit soort graven delen verhuurd aan andere families. De compartimenten zijn dan wel veel smaller, zodat men de lichamen er alleen op de kant in kon schuiven.

Achter in de enorme kruiskelder zien we een lichtelijk beschadigd fresco op de wand waarover Machmud met zichtbaar genoeg uitleg geeft. Temidden van een groepje figuren zien we de Griekse held Achilles in vrouwenkleden. Zo zou hij zich als jongeman jarenlang onttrokken hebben aan de strijd. Toen hij ontdekt werd, had hij geen andere keus dan de kleden af te leggen. Het symboliseert dat we bij leven een schijnlichaam hebben dat we afleggen bij de dood, ofwel: de geest bevrijdt zich van het lichaam. Je moet er maar op komen!

In een zijbeuk staat de tombe met tegen de zijkanten de broers en hun familie afgebeeld. Alle koppen blijken te zijn afgehakt. Dat is het werk van een Byzantijnse sekte, de ikonoklasten, die afbeeldingen van mensen afgoderij vonden en hier, net als op veel andere plaatsen waar zij woonden, als koppensnellers te keer gingen. Schande!

Na de lunch is oud Palmyra opnieuw ons doel, nu vanaf de andere kant van de cardo. Daar liggen het voormalige legerkamp van Diocletianus, uit ongeveer 300 en de tempel van Alath, een oorlogsgodin, waar de legionairs hun offers brachten. Iedereen gaat vrij op pad tussen de ruïnes. Een fraaie zonsondergang zet de pilarenstad in roze tinten, waarna we ons verzamelen op het terras van Hotel Zenobia. Nog steeds lopen er medereizigers zichtbaar rond met ernstige darmkrampen.

Kinderen spelen tussen de ruïnes

Tetrapyloen

Machmud heeft iets speciaals geregeld voor het diner deze avond: in een bedoeïenentent. Als wij uit de bus stappen, staat de muziek bij de ingang van de tent ons vrolijk op te wachten: fluiten en trommels. Enorme hitte slaat ons tegemoet van een felbrandende houtkachel in het midden van de lange tent waar wel honderd mensen in kunnen. Er blijkt ook een Duits gezelschap te zijn.

Na het voorgerecht houdt Ab een enthousiaste toespraak waarin hij Machmud prijst voor zijn goede historische begeleiding, zodanig dat er een mooie brug werd geslagen tussen Oost en West. Hij heeft als present enkele boeken over Nederland meegenomen.

Het hoofdgerecht wordt opgediend: een enorme schaal met een geroosterd schaap erop! Niet alleen voor de vegetariërs in het gezelschap een gruwelijke aanblik. Het dier wordt in het openbaar deskundig gefileerd en op borden rondgedeeld, terwijl de muziek enthousiast speelt en een aantal luidruchtige dansers grote sprongen maakt. De leider, een omvangrijke persoonlijkheid, brult herhaaldelijk: "Viva Syria, viva Hollanda, viva Germania", om de gasten te vermaken. Tot onze verrassing verschijnt later onze Rietje in Oosterse gewaden aan zijn zijde. Mooi stel.

Machmud is intussen niet van de dansvloer weg te slaan en ook Ab heeft nog even meegedaan, tot verbijstering van vooral Chris. Marco krijgt nog

een vrouw aangeboden als hij de groep wat langer laat blijven. Kennelijk een oud landelijk gebruik. Hij weerstaat echter de verleiding. Dan loopt het feest ten einde. Voor sommigen toch wel een opluchting om weer de frisse woestijnlucht op te snuiven.....

DAG 15, DINSDAG 11 NOVEMBER: terugreis

Afscheid van Palmyra. De tocht naar Damascus voert door de woestijn, soms met bergen, maar volkomen kaal. We nemen maar niet de afslag naar Bagdad – een bord geeft 152 km aan - , maar leggen aan bij Café Bagdad, midden in de woestijn. Koffie, zwermen toeristen en snuisterijen. In een dorp wurmt de bus zich door nauwe straatjes naar de tempel van Domayr (“Temple of Doom”, mompelt iemand) uit de 3e eeuw, gebouwd onder soldatenkeizer Filippus de Arabier uit Bosra. Een vierkant geval met hoog hek erom heen. Alleen Luuk weet die barrière te passeren. Het geheel is uitgegraven en staat meters beneden het huidige grondniveau, terwijl de boogvormige ingangen zijn dichtgemetseld. Het lijkt al met al meer op een stadspoort dan een tempel. Volgens Machmud werden de offers boven op het dak gebracht, een relict van het offeren op de top van bergen.

Jona neemt de gelegenheid te baat om Machmud en chauffeur Assan te bedanken voor hun inzet en de enveloppen met de fooien te overhandigen. In de bus is de beurt aan Erik, om Jona en Marco te bedanken. Hij refereert aan enkele historische schermutselingen tussen onze begeleiders en de wanhopige pogingen van beiden om hun eigenwijze “discipelen” bij elkaar te houden. (“Een zootje autonomen”, vult iemand aan.) Toch was het een goede groep, vindt hij, die helaas gekweld werd door vervelende buikkrampen.

Via sluiptwegen, die uitlopen op een extra wijd rondje sightseeing om het vliegveld, bereiken we de luchthaven. We hebben dan precies 2000 km afgelegd.

Machmuds taak zit er pas op als hij ons door de vertrekformaliteiten heeft heen geholpen. Een roerend afscheid volgt. De rest is snel verteld: lange wachttijden, uren zitten in een krap vliegtuig, enige paniek als op Schiphol die verdomde vliegtuigdeur niet open wil, afscheid van de anderen, blij dat we weer in ons eigen bed kunnen duiken.

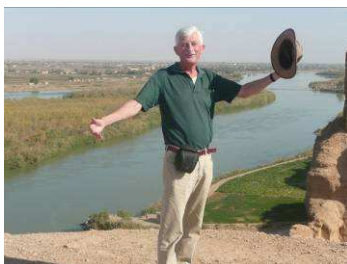
Kort en bondig:

Syrië: een prachtig land, dynamisch, hartelijke bewoners, rijk aan historie en cultuur.

De reis: enerverend, leerzaam, boeiend, onvergetelijk.

De groep: wat groot, heel gezellig, uiteenlopende persoonlijkheden, verbonden door belangstelling voor de Oudheid.

Jona: bedankt !

December 2008, Frans Wendel

Deelnemers:

Geertje Appel
Truus Banus
Luuk Emmink
Martina Frei
Rietje Hamers
Iva Hazenberg
Govert Hazenberg
Jantina Hazenberg
Gerrie Hofmeijer
Trees Horstmanshof
Maarten Hubers
Erik de Jong
Jeannette de Jong
Frank de Jong
Patricia de Jong

Ab Langereis
Chris van Leeuwen
Jona Lendering
Trudy Lommen
Peter Manus van der Jagt
Ank Mirande
Kees Mirande
Liesbeth Pastoors
Marco Prins
Pat de Ruig
Jan van Vliet
Dirk Jan Swets
Kees Tol
Ellen Wendel
Frans Wendel

Syrisch Dagboek